

■ *Leerateliers Verdiepingsomgeving ZSM Jeugd, Gezin en Zeden*

Verslag van het tweede leeratelier

Auteurs

Sietske Dijkstra
Lous Krechtig
Anneke Menger

Datum

oktober 2016

COLOFON

Het Kenniscentrum Sociale Innovatie van de Hogeschool Utrecht is een bundeling van een aantal lectoraten op gebied van zorg en welzijn, sociaal beleid, maatschappelijke participatie, ondersteuning en dienstverlening, arbeid, recht en veiligheid. Het doel van het Kenniscentrum is om kennis te ontwikkelen, te bundelen en over te dragen ten behoeve van onderwijs en praktijk.

Auteurs

Sietske Dijkstra

Lous Krechtig

Anneke Menger

Jaar van uitgave

2016

Kenniscentrum Sociale Innovatie, Hogeschool Utrecht

Postbus 85397- 3508 AJ Utrecht

Padualaan 101 – 3584 CS Utrecht

Telefoon: 088-4819222

www.socialeinnovatie.hu.nl

www.hu.nl

Inhoudsopgave

INHOUDSOPGAVE.....	2
1. INLEIDING.....	4
2. KADER EN ONTSTAAN VAN DE LEERATELIERS.....	6
2.1 DOELSTELLING LANDELIJK PROGRAMMA ZSM EN CONTEXT.....	6
2.2 RANDVOORWAARDEN VOOR CONTEXTGERICHT WERKEN OP ZSM	6
2.3 SAMENWERKING MET HET PROGRAMMA JGZ.....	7
2.4 FACILITERING VAN INITIATIEVEN DOOR KETENWERKGROEP	7
2.5 WAT IS EEN LEERATELIER EN WAT IS EEN BETEKENISVOLLE INTERVENTIE?.....	7
2.6 WAT IS NODIG OM DE AMBITIE WAAR TE MAKEN.....	8
2.7 EEN WAARDEGEDREVEN AANPAK	8
3. DE VRAGEN WAAROP DE LEERATELIERS EEN ANTWOORD Zouden MOETEN GEVEN	10
4. HET LEERATELIER LIMBURG: LEIDENDE PRINCIPES EN WERKWIJZE.....	12
4.1 DE LEIDENDE PRINCIPES EN LEERVragen	12
4.2 VOORBEREIDING EN DEELNEMENDE PARTNERS	13
4.3 DOELGROEPEN EN DAGINDELING	14
4.4 INBEDDING, WERKWIJZE EN ROLLEN.....	15
4.5 SELECTEREN, VERDIEPEN EN NIET VERDIEPEN.....	16
5. CASUSSEN	17
5.1 EEN JEUGDIGE: ZOEK HET SLACHTOFFER	17
5.2 JONG VOLWASSENEN: NIET TERUG NAAR PAP EN MAM	18
5.3 EEN VERSTANDELIJK BEPERKTE PERSOON: ECHTE COLA	19
5.4 VERWARDE PERSOON: JE EIGEN GLAZEN IN GOOIEN	20
5.5 HUISELIJK GEWELD (MEER SPECIFIEK: EX-PARTNERGEWELD): STALKEN VIA DE TELEFOON.....	20
5.6 REFLECTIE OP DE CASUÏSTIEK: KRACHTEN EN BELEMMERINGEN.....	22
6. LEEROPBRENGSTEN LEERATELIER MAASTRICHT	25
6.1 KERN RESULTATEN	25
6.2 STRAF EN ZORG EN ZORG EN STRAF: ZOEKEN NAAR DE JUISTE MENGVERHOUDING	27
6.3 SELECTEREN, VERDIEPEN EN GEMEENSCHAPPELIJK DOEL	28
6.4 MINDSET EN COMPETENTIES.....	29
6.5 SAMENWERKEN MET ELKAAR EN BETROKKENEN	30
6.6 EVALUATIE: WINST- EN LEERPUNTEN	31
7. REFLECTIE, LEERPUNTEN EN NABESCHOUWING	33
7.1 INLEIDING	33
7.2 BEANTWOORDING LEERVragen	33
7.2.1 <i>de triage</i>	34
7.2.2 <i>over de verdieping</i>	34
7.2.3 <i>over de beslissing na verdieping</i>	36
7.2.4 <i>in het algemeen</i>	37
7.3 MEERWAARDE EN VERBETERPUNTEN	39

7.4	SPANNINGSVERHOUDINGEN.....	40
7.5	OVERDRACHT NAAR VOLGENDE LEERATELIER EN REGULIER ZSM-PROCES.	40
8.	LITERATUUR	42
BIJLAGE 1		43
BIJLAGE 2		45
BIJLAGE 3		48

1. Inleiding

In april 2016 is na acht weken in Haarlem het eerste leeratelier verdiepingsomgeving Jeugd, Gezin en Zeden afgerond. Op 9 mei 2016 startte in Maastricht het tweede leeratelier. Ook dit leeratelier bestreek een periode van acht weken.

Bedoeling van de leerateliers is het vergroten van veiligheid en veerkracht van kwetsbare daders, slachtoffers en belangrijke derden. De pilot is opgezet om een nieuwe vorm van werken bij ZSM te ontwikkelen. Openbaar Ministerie (OM), politie, 3RO, Raad voor de Kinderbescherming (RvdK), Slachtofferhulp Nederland (SHN), en bureau jeugdzorg (BJz), allen vaste partners op ZSM, vormden in Maastricht met Halt, Maatschappelijke organisaties (Moveoo, Vangnet, Levanto) en de William Schrikker Groep (WSG) een team. Er was nauw contact met de Veiligheidshuizen VHH) en Veilig Thuis (VT): zij konden telefonisch geconsulteerd worden. Vanaf 25 mei was VT twee keer per week een ochtend aanwezig.

Er zijn voor de pilot in Limburg vier doelgroepen geselecteerd: twee daarvan zijn landelijk vastgesteld: 1)jeugdigen, betrokken als dader, slachtoffer of als betrokkene en 2)huiselijk geweld zaken waar kinderen bij betrokken zijn.

Limburg heeft daar de volgende doelgroepen aan toegevoegd:

- verwarde personen
- mensen met een verstandelijke beperking
- jong volwassenen

Bij de start van het leeratelier was afgesproken dat het zich zou beperken tot zaken uit de gemeentes in het werkgebied van de politieteams Heerlen en Westelijke Mijnstreek (sittard-Geleen, Stein, Beek en Schinnen). Dit leverde niet genoeg zaken op en zo is na een paar weken besloten om deze beperking op te heffen.

Het lectoraat Werken in een justitieel kader van het Kenniscentrum Sociale Innovatie van de Hogeschool Utrecht (HU) heeft twee opdrachten in dit project:

- a. ondersteunen van het zoek- en ontwikkelproces door aanwezig te zijn bij een aantal bijeenkomsten van het leeratelier, mee te denken, te ondersteunen bij de systematische reflectie op casuïstiek en bij te dragen aan het ontwikkelen van nieuwe denkwijzen.
- b. onderzoeken: evaluatief onderzoek naar wat er is gebeurd en wat dat heeft opgeleverd. Het onderzoek moet een antwoord geven op de leervragen die bij de start zijn geformuleerd.

Het gaat hier om een onderzoek 'light' en coaching on the job, zoals beschreven in de offerte van maart 2016.

In dit beknopte rapport beschrijven we de resultaten van het tweede leeratelier in Limburg in de periode van mei tot juli en de belangrijkste leeropbrengsten en leerpunten die opgespoord zijn. Doel van deze beschrijving is om overdracht van het geleerde naar volgende pilot mogelijk te maken en toekomstige ontwikkelingen na de pilots te versterken. Van februari tot april 2016 liep het eerste leeratelier in Haarlem, de leerpunten van dit leeratelier zijn voorafgaand aan de start in Limburg besproken met de begeleidingsgroep. Van dit leeratelier is na bespreking van het concept een eerste deelrapport afgerond (Dijkstra, Krechtig & Menger, september 2016). In Utrecht start het leeratelier voor de regio Midden Nederland in september. Over de resultaten van al deze pilots wordt beknopt gerapporteerd en dit wordt afgerond met een overkoepelend eindrapport, met reflecties over de drie leerateliers heen en de impact daarvan op de reguliere ZSM-aanpak. De bevindingen moeten handvatten opleveren voor de toekomst, die vanuit de verschillende samenwerkende organisaties kunnen worden gedragen.

Voordat de werkwijze van het leeratelier Maastricht en de resultaten worden beschreven in hoofdstuk 4, 5 en 6 zullen we eerst toelichten hoe de leerateliers zijn ontstaan en wat de leidende visie is voor de leerateliers (hoofdstuk 2) en wat de vragen zijn waarop de pilots een antwoord moeten geven (in hoofdstuk 3).

Bij het leeratelier Limburg zijn we als ondersteuners en onderzoekers vanaf april 2016 betrokken geweest bij de voorbereiding in april en meteen vanaf de startdag gaan participeren. Het leeratelier in Maastricht vond vijf dagen per week plaats; wij waren elke week een keer aanwezig waarvan twee maal, op de startdag en bij de evaluatie, met twee personen. De projectleiding lag in handen van de begeleidingsgroep waarin regionale beleidsmedewerkers van de vaste ZSM-ketenpartners vertegenwoordigd waren, aangevuld met een landelijke beleidsmedewerker van het OM. Beurtelings waren leden van de begeleidingsgroep in het leeratelier voorzitter,

Voor de beschrijving van de resultaten en leerpunten hebben we gebruik gemaakt van:

- observaties, we zijn elke week een keer bij het leeratelier aanwezig geweest, vanaf 10 uur in de ochtend tot na het middagoverleg
- aanwezigheid bij een bijeenkomst van de begeleidingsgroep
- ondersteuning bij voorbereiding van de evaluatie en actieve rol bij de evaluatie
- Interviews met 11 deelnemers aan het leeratelier
- 34 ketenkaarten waarop een casus is bijgehouden
- vier weekverslagen.

2. Kader en ontstaan van de leerateliers

In dit hoofdstuk gaan we in op het kader waarbinnen de leerateliers zijn ontstaan. Het landelijke programma ZSM van het OM kent een ketenwerkgroep ‘Contextgericht werken ten behoeve van betekenisvol interveniëren.’ Deze werkgroep ondersteunt en faciliteert initiatieven die gericht zijn op het bevorderen van contextgericht werken. Het initiatief van de leerateliers wordt door deze werkgroep aangestuurd, in samenspraak met het programma JGZ van het OM.

Dit wordt hieronder verder toegelicht. Deze tekst is afkomstig uit het verslag van de startbijeenkomst ZSM en JGZ.¹

2.1 Doelstelling landelijk programma ZSM en Context

Het landelijk programma ZSM van het OM heeft verschillende programmalijnen. Eén van die lijnen is het contextgericht werken. Daarvoor is een werkgroep ‘Contextgericht werken ten behoeve van betekenisvol interveniëren’ in het leven geroepen. In deze landelijke werkgroep zijn alle ZSM-ketenpartners vertegenwoordigd: de Raad voor de Kinderbescherming, de 3 reclasseringsorganisaties (3RO), het Openbaar Ministerie (OM), de politie, SlachtofferHulp Nederland en Halt. De doelstelling van de landelijke werkgroep ZSM & Contextgericht werken ten behoeve van betekenisvol interveniëren luidt:

“We vullen elkaar als ketenpartners op ZSM aan en werken betekenisvol als:

- we de achterliggende problematiek van de verdachte aanpakken, waardoor de kans op recidive kleiner wordt;
- we de situatie en wensen van het slachtoffer kennen en een plek geven bij het bepalen van het vervolgtraject na aanhouding / ontbinding;
- we de gekozen afdoeningsbeslissing goed uit kunnen leggen aan het slachtoffer, de verdachte en de maatschappij”

2.2 Randvoorwaarden voor contextgericht werken op ZSM

Om het contextgericht werken te realiseren zijn er volgens deze landelijke ketenwerkgroep op hoofdlijnen drie randvoorwaarden waaraan voldaan moet worden. Deze zijn:

1. We werken als keten / netwerk effectief samen op ZSM:

- op basis van professionaliteit van de ketenpartners
- waarbij wij elkaars rol kennen en waarderen
- zodat we elkaar werkelijk aanvullen

¹ Dit hoofdstuk is gebaseerd op het verslag van startbijeenkomst ZSM & JGZ op 17 november 2015 (Vicky Drost en Ellen van Veenen). Delen van dit verslag zijn letterlijk overgenomen.

- en we als professionals weten welke vragen we onszelf moeten stellen om te komen tot een betekenisvolle afdoening
2. We beschikken over de (context-) informatie die nodig is om de juiste beslissingen te kunnen nemen:
 - standaardinformatie van de ketenpartners is goed ontsloten
 - we weten waar we voor maatwerkinformatie moeten zijn
 3. We kennen een breed pallet aan invullingsmogelijkheden van afdoeningsbeslissingen en passen deze zorgvuldig toe

2.3 Samenwerking met het programma JGZ

Naast het programma 'ZSM en Context' loopt bij het OM het landelijke programma JGZ. Doel van dit programma is om de kwaliteit van de interventies bij JGZ zaken te verhogen door vanuit de bedoeling te werken: het vergroten van veiligheid en veerkracht. Voor de ZSM omgeving is er een grote overlap tussen de doelstellingen van ZSM context en JGZ. Om die reden wordt in de leerateliers gezamenlijk opgetrokken.

2.4 Facilitering van initiatieven door ketenwerkgroep

De landelijke ketenwerkgroep ondersteunt en faciliteert regionale initiatieven gericht op het bevorderen van contextgericht werken. Bovendien volgt de landelijke ketenwerkgroep de regionale initiatieven met veel interesse: per initiatief bekijkt de werkgroep welke werkbare elementen opgetild worden naar een handelingsrepertoire (= handelingsperspectieven voor professionals) dat landelijk gedeeld gaat worden.

Tijdens werkbezoeken ZSM Jeugd en de ketenreview ZSM is naar voren gekomen dat op ZSM de laatste jaren hard is gewerkt aan ketensamenwerking en de inrichting van processen. Nu deze belangrijke aspecten zijn gerealiseerd is er ruimte gekomen voor verdere doorontwikkeling en aandacht voor het 'betekenisvol en zorgvuldig afdoen'. Om deze ambitie in te vullen, zijn er vanuit de landelijke ketenwerkgroep drie leerateliers ingericht.

2.5 Wat is een leeratelier en wat is een betekenisvolle interventie?

Bij de voorbereiding is benoemd hoe een leeratelier beschouwd wordt (verslag startbijeenkomst, p. 2).

"De leerateliers zien we als een leerinterventie. We geven ZSM-professionals de ruimte om te werken vanuit de bedoeling, te weten het vergroten van veiligheid en veerkracht van kwetsbare verdachten en slachtoffers (jeugdige verdachten en verdachten en betrokkenen bij een casus gericht op huiselijk geweld). Wat vraagt dit van de professionals, en wat vraagt dit van de organisatie? We gaan nadrukkelijk geen procesmodel ontwikkelen of testen.

De focus ligt op het herijken van ons kompas, zodat we een gezamenlijke integrale koers kunnen varen en we gaan doen wat nodig is om de achterliggende problematiek aan te pakken. Vervolgens wordt per leeratelier bekeken wat regionaal nodig is om naar deze bedoeling te gaan handelen."

Een betekenisvolle interventie wordt door de ketenwerkgroep contextgericht werken (2.0) omschreven als een interventie waarbij professionals uit de strafrechtketen samen recht doen aan de belangen van verdachten, slachtoffer en samenleving” (p 2).

2.6 Wat is nodig om de ambitie waar te maken

De ketenpartners geven een aantal randvoorwaarden mee om te handelen naar de gezamenlijke ambitie -doen wat nodig is om de veiligheid en veerkracht te vergroten-:

- **Ruimte en tijd voor professionals** om in een lerende omgeving te handelen naar de ambitie, elkaar feedback te geven én vooral om het gesprek met elkaar te voeren over wat we in een casus willen bereiken en wat hiervoor nodig is.
- **Commitment van alle betrokken organisaties** op alle niveaus om te participeren in de leerateliers, inclusief het commitment en akkoord op de consequenties hiervan. Professionals zullen op een andere manier een deel van hun werkzaamheden uitvoeren, werkzaamheden in tijd verplaatsen en/of op een andere manier samenwerken.
- **Een mindset van professionals gericht op de bedoeling:** wat willen we bereiken in een casus? Wat is een passende reactie? Wat is daarvoor nodig? Dit vraagt om een open houding, improvisatievermogen, denken in mogelijkheden, durf, lef, nieuwsgierigheid van professionals.
- **Eigenaarschap en regie.** Op het moment dat contextinformatie wordt verzameld en de casus niet binnen 6 uur wordt afgedaan, is het belangrijk dat iemand zich verantwoordelijk voelt voor de casus tot het moment dat de beslissing ten aanzien van een passende reactie is gegeven.
- **Geen sturing op output maar sturing op outcome.** Voorkomen van perverse prikkels.
- **Sturing en stimulering van de medewerkers** in het leeratelier door de leidinggevende om volgens de bedoeling te gaan werken.

De landelijke begeleidingsgroep houdt zich bezig met een aantal overkoepelende leeratelierzaken zoals:

1. Privacy;
2. Meerdagenzaken;
3. Verbinden van lokale veld;
4. Verbinden met bescherm tafels.

Deze relevante onderwerpen blijven in dit rapport buiten de beschouwing.

2.7 Een waardegedreven aanpak

Wat kenmerkt nu de verdiepende leerateliers? Uitgangspunt bij de leerateliers is: (nog) meer werken vanuit de bedoeling.

Vanuit het landelijke programma JGZ wordt geconstateerd: “Uit de casuïstiek die we onder ogen krijgen, bijv. via ‘Project Basis op Orde’, blijkt immers te vaak dat onze handelingen en beslissingen nauwelijks een reflectie zijn van de bedoeling die ons werk zou moeten hebben.

Het is daarom zaak die bedoeling aan te scherpen en als leidraad voor ons werk (proces, inhoud en inrichting) helder neer te zetten” (informatie Ellen van Veenen, lid programma JGZ).

Het gaat om betekenisvol handelen: waarde toevoegen aan de zaak. Deze definitie van betekenisvol handelen van het programma JGZ sluit aan bij de definitie van een professional, zoals die binnen het lectoraat Werken in Justitieel Kader wordt gehanteerd: ‘Een professional realiseert waarden in een complexe situatie’ (de Jonge 2014).

Om welke waarden gaat het dan? Voor de leerateliers is dat als volgt gedefinieerd: ***“doen wat nodig is om de veiligheid en veerkracht van kwetsbare verdachten en slachtoffers (jeugdige verdachten en verdachten en betrokkenen bij een casus gericht op huiselijk geweld) te vergroten.”*** (verslag startbijeenkomst)

Veiligheid en veerkracht dus.

In het programma JGZ worden deze waarden nog wat verder toegelicht:

“De bedoeling is dat kwetsbare personen **veilig** zijn: vrij van angst, vrij van psychisch of fysiek geweld en vrij van uitbuiting.

De bedoeling is ook dat kwetsbare personen voldoende zelfredzaam en zelfsturend zijn zodat kan worden voorkomen dat ze opnieuw dader of slachtoffer worden. Dat kan doordat ze bijvoorbeeld behandeld worden en dan meer **veerkracht** hebben. Of doordat de mensen om hen heen zorgen voor voldoende steun en begeleiding. Kwetsbare personen moeten de draad van een normaal leven, zonder strafbare feiten, kunnen oppakken. Het optreden van de strafketen kan soms juist leiden tot het vergroten van kwetsbaarheid. Bijvoorbeeld doordat een late beslissing een ingezet hulpverleningstraject doorkruist. Of doordat iemand heel vaak gehoord wordt in een strafzaak en daardoor het trauma wordt vergroot. Dat is dus niet de bedoeling”(kernboodschap JGZ, informatie van Ellen van Veenen).

3. De vragen waarop de leerateliers een antwoord zouden moeten geven

In het leeratelier krijgen professionals de ruimte om vanuit de bedoeling, het vergroten van veiligheid en veerkracht, te werken. Deelnemende professionals werken samen in het leeratelier en laten een nieuwe gewenste aanpak al werkende ontstaan. Een belangrijk uitgangspunt hierbij is dat de professionals voldoende ruimte krijgen en nemen om een passende aanpak vorm te geven en dat de betrokken organisaties dit in voldoende mate steunen en faciliteren.

Zoals in paragraaf 2.6 is beschreven zijn de basisvragen waarop een antwoord moet worden gevonden:

Wat vraagt dit van de professionals en wat vraagt dit van de organisatie?

In de landelijke ketenwerkgroep zijn deze basisvragen vanuit de verschillende deelnemende organisaties verder ingevuld. We noemen hier de landelijk geformuleerde leervragen. Het leeratelier Limburg heeft deze vragen geherformuleerd, deze herformulering staat in het volgende hoofdstuk, als we beschrijven hoe Limburg het leeratelier heeft ingericht.

Dat zijn deels algemene vragen:

- Welke zaken lenen zich voor verdiepen (welke triggers)?
- Welke (context)informatie is nodig om tot een passende interventie te komen?
- Wat is de meerwaarde van verdiepen?
- Wat is de meerwaarde van het gezamenlijke advies aan de OvJ?
- Heeft het meerwaarde om te verdiepen bij Haltzaken en niet bewijsbare (sepot)zaken waar mogelijk zorgen zijn?
- Wat verleidt c.q. beperkt de deelnemers aan het leeratelier om te doen wat nodig is?

Een aantal vragen is organisatiespecifiek:

- Raad voor de Kinderbescherming: hoe kan de Raad informatie verschaffen die bijdraagt aan verdieping zonder uitgebreid onderzoek te hoeven doen? Hoe kan de Raad het OM voeden vanuit hun professionele oordeel?
- Openbaar Ministerie: Hoe stelt het OM de juiste vragen zodat ze zicht krijgen op veiligheid en veerkracht en hoe kunnen ze de interventie breder richten dan op strafrecht alleen? Hoe kan het strafrecht ondersteunend zijn aan 'doen wat nodig is'?
- Halt: wat is de toegevoegde waarde van Halt bij verdieping, welke informatie is relevant en in welke frequentie?
- Reclassering (jeugd en volwassenen): welke informatie is relevant voor verdieping?
- Veilig Thuis: hoe helpt een waardegedreven aanpak om het contextgerichte werken aan te scherpen? Lukt het om de afspraken zoals opgenomen in het Model samenwerkingsafspraken VT-Politie-OM na te komen?

4. Het leeratelier Limburg: leidende principes en werkwijze

Limburg is het tweede leeratelier dat van start ging op 9 mei op de ZSM-locatie in Maastricht en liep tot begin juli. De evaluatiebijeenkomst vond op 1 juli plaats.

4.1 De leidende principes en leervragen

Voor het leeratelier Limburg heeft de regionale begeleidingsgroep de leervragen geherformuleerd.

- Over de triage:
 - Wat leren we van het selecteren? Is er een verschil tussen de instrumenten en 'buikgevoel'?
 - Wat maakt dat je een zaak wil verdiepen?
- Over de verdieping:
 - Welke (soort) informatie maakt verschil?
 - Komen we tot een gemeenschappelijk doel in de casus? Wat leren we daarvan?
 - Wat heb je nodig om je goed voor te bereiden op het verdiepingsoverleg?
 - Hoe wordt eigenaarschap ingebed?
- Over de beslissing na verdieping:
 - Wat kunnen we anders doen dan "normaal" en wat brengt ons dat?
 - Uittesten: geef zorg eerst de kans, vervolg met strafrecht
 - Hoe kunnen straf en zorg elkaar versterken
 - Wat is effect van de geadviseerde interventie? Hoe weten we of we de goede dingen doen?
- In het algemeen:
 - Is dit geschikt voor alle "kwetsbare" slachtoffers?
 - Hoe verhouden organisatiebelangen zich tot elkaar?
 - Hoe kan strafrecht dienend zijn voor zorg?
 - Kunnen we een check doen op de zaken die we 'gemist' hebben?
 - Hoe kunnen we beter gebruik maken van elkaars kennis.

In de leerateliers wordt gewerkt vanuit vijf leidende principes. Deze principes zijn landelijk vastgesteld en regionaal geherformuleerd. In het leeratelier Limburg (document leeratelier) zijn de principes als volgt geformuleerd:

1. We kennen de wensen en behoeften en wensen van kwetsbare slachtoffers, verdachten en belangrijke derden opdat zij een adequate behandeling binnen de vrijwillige of gedwongen civiele netwerken en/of de strafrechtketen ontvangen
2. Het strafrecht geldt als optimum remedium, als onderdeel van een scala aan (overheids)interventies: de betekenisvolle interventie is altijd leidend (vergroten veiligheid en veerkracht).
3. Er wordt 'gepraat met' in plaats van 'gepraat over' klanten.
4. Op basis van gelijkwaardige samenwerking ontstaat een netwerkverband met als visie: snelheid waar kan, maatwerk waar nodig
5. In het leeratelier levert iedere organisatie de vereiste contextinformatie om zo de achterliggende problematiek helder te krijgen en te komen tot een passende interventie (de puzzel moet compleet)

In het leeratelier Noord-Holland leken vooral de principes drie en vijf het grootste verschil te maken, dit is voorafgaand een van de ervaringsgegevens die is meegenomen bij de start van het leeratelier Limburg.

4.2 Voorbereiding en deelnemende partners

De voorbereidingsgroep voor het leeratelier Limburg startte in 2015 met ene startbijeenkomst in oktober en twee bijeenkomsten voor leidinggevendenden om de randvoorwaarden goed ingevuld te krijgen. In maart 2016 is vervolgens een studiedag belegd waarin deelnemers konden oefenen aan de hand van een casus in een zogenaamde terugspoelsessie. Eind april was er een tweede oefensessie geweest, waarbij de deelnemers een fictieve casus met elkaar bespraken. Limburg ontving geen structurele ondersteuning van een externe partner, (zoals Noord-Holland van Cap Gemini). De projectleiding was in handen van de begeleidingsgroep, er was geen kartrekker. Daardoor moesten er in de woorden van een van de leden van de begeleidingsgroep veel zaken aan elkaar geknoopt worden. Er was bij de start geen administratieve ondersteuning, later wel. Aanwezig in het leeratelier zijn de politie, OM, 3RO (Reclassering Nederland, SVG Verslavingsreclassering en Leger des Heils), Raad voor de Kinderbescherming, Bureau Jeugdzorg, (in Limburg een vaste partner op ZSM), Slachtofferhulp Nederland. In het leeratelier nemen ook nog andere instellingen deel: William Schrikker Stichting (WSG) en Halt, een paar weken na de start schuift ook de Maatschappelijke zorg (Moveoo, Vangnet en Levanto) aan. Het Veiligheidshuis en Veilig Thuis zijn niet fysiek aanwezig in het leeratelier maar zij zijn wel telefonisch en per email bereikbaar. Veilig Thuis heeft wachtlijstproblematiek en kreeg van de gemeente geen mogelijkheden om te participeren in het leeratelier, vanaf 25 mei was Veilig Thuis twee ochtenden per week fysiek aanwezig. Een paar weken na de start is een manager van een VHH gaan participeren in de begeleidingsgroep.

4.3 Doelgroepen en dagindeling

Doelgroepen voor dit leeratelier: jeugd, jong volwassenen, huiselijk geweld (als er kinderen bij betrokken zijn), verwarde personen en personen met een verstandelijke beperking.

Aanvankelijk was de afspraak dat het leeratelier zich zou richten op casussen uit gemeenten in het werkgebied van de politiebasteams Heerlen en Westelijke Mijnstreek. Dat leverde te weinig casussen op, na een paar weken is die beperking opgeheven en konden casussen uit de hele regio besproken worden.

Bij ZSM bestond al een jeugdtafel, die op dinsdag en vrijdag bijeenkwam om alle jeugdzaken te behandelen. Er is voor gekozen om het leeratelier op deze bestaande structuur te laten aansluiten. Voorafgaand aan het al bestaande overleg is er een verdiepingsoverleg van het leeratelier, waar ook Halt, WSG, Slachtofferhulp en 3RO bij aanwezig zijn. Als de leeratelierzaken zijn behandeld, vertrekken deze extra deelnemers en wordt het reguliere overleg jeugdzaken gevoerd.

Op de andere dagen van de week (maandag, woensdag, donderdag) is het leeratelier voor volwassenen.

Per dag zijn er maximaal 6 zaken besproken. Hierbij is de ervaring van het leeratelier Noord-Holland meegenomen, waar bleek dat dit een werkbaar aantal was.

Dagindeling

ZSM regulier selecteert de zaken die geschikt worden gevonden voor het leeratelier. De zaak wordt van de monitor afgehaald en het dossier wordt in een daarvoor bestemd leeratelierbakje gelegd.²

's Morgens om 8 uur bekijkt de politieliaison van het leeratelier welke zaken in het bakje liggen en zorgt voor een pakketje met basisinformatie voor alle deelnemers van het leeratelier. De andere deelnemers komen om 9 uur, lezen de dossiers en bekijken in de eigen systemen welke informatie daaruit op te halen is. Waar mogelijk wordt gebeld met organisaties die betrokken (zouden kunnen) zijn. In principe informeert de reclassering of de Raad bij VHH en VT, en bureau jeugdzorg bij de wijkteams.³

Als iedereen klaar is, dan start het overleg. Voor de volwassenen is dat om ongeveer 10.30. Dit overleg duurt maximaal anderhalf uur. Voor de jeugdzaken is dat gereed om 11.30. Het leeratelieroverleg jeugdzaken wordt gevolgd door de reguliere jeugdtafel, het overleg duurt totdat alle zaken zijn besproken.

Bij elke zaak wordt gekeken of er voldoende informatie is om te verdiepen, zodat ook een besluit over de verdere aanpak kan worden genomen of dat er meer nodig is. Wat moet nog worden uitgezocht, moet er eerst een gesprek gevoerd worden met de betrokkenen?

²Deze zaken worden door het leeratelier afgehandeld, ook als ze niet worden verdiept. Ze komen dus niet meer terug op de reguliere ZSM-tafel.

³ meteen al bij de eerste bijeenkomst bleek dat er even door reclassering en Raad moet worden kortgesloten wie gaat bellen met VHH en VT, omdat er anders door allebei wordt gebeld.

De zaken waarover het besluit niet meteen kan worden genomen worden direct op een andere dag in de week voor een tweede bespreking op de agenda gezet, voor volwassenen is daar een middagoverleg voor, om 14 uur. Dit is een kort overleg, drie kwartier, hooguit een uur.

De planning van het vervolgoverleg is zo, dat de mensen die in eerste instantie over een zaak hebben gesproken ook bij de vervolgbespreking aanwezig zijn (uitzonderingen daargelaten). Dit was een leerpunt uit het leeratelier Noord-Holland, waar soms bijna een herhaling van het eerste gesprek plaatsvond als vervolgoverleg door andere werkers werd gevoerd.

Tussen de overleggen en na het middagoverleg is er tijd om zaken uit te zetten. Er worden gesprekken gevoerd met betrokkenen, instanties worden benaderd, trajecten worden in gang gezet.

Wekelijks wordt er op donderdag geëvalueerd en daarnaast wordt er elke dag een reflectiemoment ingepland.

4.4 Inbedding, werkwijze en rollen

Het leeratelier vindt plaats op de reguliere locatie van ZSM in Maastricht. Deze locatie is geheel voor ZSM, er vinden geen andere activiteiten plaats.

De basisinformatie wordt voor de deelnemers uitgeprint door de politie. Dat betreft indien aanwezig het proces verbaal (PV) van de aangifte, het PV verhoor en PV bevindingen. Voor jeugdigen de PREselectscores zorg en recidive.

Het voorzitterschap bleek in het leeratelier van Noord-Holland een belangrijke succesfactor, om het gesprek in goede banen te leiden zodat er daadwerkelijk verdieping kan ontstaan. Daarom is in Limburg besloten dat de leden van de begeleidingsgroep bij toerbeurt dit voorzitterschap op zich nemen. Een lid van de begeleidingsgroep uit Limburg zegt daarover het volgende:

Een onafhankelijk voorzitter is belangrijk, ik heb voor mezelf ook een lijstje wat ik dan langs loop als ik voorzit (zie bijlage 1). Het is toch ook hoe houd je goed overzicht op de inhoud en wat doe je met inzicht. Daarom stel ik ook vragen over de leefgebieden om daar oog voor het brede beeld te blijven houden. Verder vind ik sommige partners soms behoorlijk bepalend. Ik probeer daar dan als voorzitter op te letten dat niet als een iemand zegt 'dat vind ik niks' de anderen zondermeer meegaan.

Elke casus krijgt een casusverantwoordelijke (en eerste instantie heette dit een 'pitbull') die zorgt dat alle relevante informatie wordt vergaard en die het verdere verloop van de zaak monitort. Dat betekent dat deze persoon bijhoudt of dat wat nog gedaan moest worden voor een volgende bespreking ook daadwerkelijk is gedaan en beslist of een zaak op de agenda kan komen. De casusverantwoordelijke blijft de zaak volgen ook nadat er een besluit is genomen over de aanpak.

We laten een zaak pas los, als we er zeker van zijn dat iemand anders hem vastheeft. (leerateliërdeelnemer).

De casusverantwoordelijke zorgt ervoor dat de ketenkaart wordt ingevuld. Er was niet de mogelijkheid om in te loggen in een gezamenlijk systeem, dat betekende dat de ketenkaarten in een fysieke map werden opgeborgen en alleen vanuit die map te raadplegen waren.

4.5 Selecteren, verdiepen en niet verdiepen

In het rapport van het leeratelier Noord-Holland beschreven we drie kenmerken van verdiepen:

- Meer contextinformatie verzamelen
- Gezamenlijk duiden
- Een evenwichtig besluit nemen over een passende interventie (pag. 9).

In de leervragen van het leeratelier Limburg is veel aandacht voor het expliciteren van kwesties waarom je besluit om te verdiepen of juist om dat niet te doen. Door vragen te stellen in het gemeenschappelijke casusoverleg en daarop door te vragen, informatie vanuit diverse organisaties te geven over de zaak en gezamenlijk te duiden en te reflecteren wordt een zaak verdiept. Belangrijk is dan om gezamenlijk een specifiek doel te formuleren dat in lijn is met de bedoeling en doet wat er nodig is.

In deze werkwijze wordt aangescherpt welke zaken in een leeratelier behandeld en verdiept kunnen worden. Tegelijkertijd kunnen er grenzen worden ontwikkeld die afbakenen wanneer een zaak juist niet een leeratelierzaak is, of geen zaak om te verdiepen. Het leeratelier Limburg heeft geëxperimenteerd met dit verdiepen. Een reden om te verdiepen waren de aanwezigheid van kinderen of minderjarige verdachten in de zaak. Een andere reden om te verdiepen is om waarde toe te kunnen voegen door breder en dieper te kijken. Effect van het accent op verdiepen is dat er kritischer is gekeken naar welke zaken geselecteerd dienden te worden bij ZSM (zie verder 6.3).

5. Casussen

Voordat we in een volgend hoofdstuk leeropbrengsten beschrijven en daarna conclusies formuleren, beschrijven we eerst een aantal casussen. Deze casussen werden genoemd als we in de interviews aan mensen vroegen: “Geef eens een voorbeeld van een casus waar je blij van werd, omdat er betekenisvol is gehandeld?”

5.1 Een jeugdige: zoek het slachtoffer

Een jongen van 16 is aangehouden omdat hij via facebook een man van 45 heeft bedreigd. “Vieze pedofiel, als je nog 1x in de buurt van mijn zusje komt, dan trek ik je kop eraf” of woorden van gelijke strekking.

Begininformatie

Uit het Proces-verbaal (PV's) komt de volgende informatie: de man van 45 heeft het weekend met het zusje van deze jongen doorgebracht, en daar seks mee gehad. Het meisje, net 18, is verstandelijk beperkt. De man zegt op internet te zoeken naar meisjes van deze leeftijd om daar seks mee te hebben.

zonder leeratelier waarschijnlijk afgedaan met: een boete
naar het leeratelier want: het gaat om een jeugdige verdachte.

ochtendoverleg: informatie die is verzameld:

In het overleg blijkt dat er veel informatie over het gezin van de jongen en het meisje is. “Zij is er wel vaker de oorzaak van dat vader en broer over de schreef gaan.” Halt heeft informatie over de jongen, de WSG was betrokken bij het meisje. Ook BJZ heeft informatie: er was tot begin 2016 een OTS, in totaal 6 jaar, er is veel hulpverlening geweest in dit gezin, maar het heeft niet veel opgeleverd. De jongen heeft geen opleiding, kan slecht lezen en schrijven. Daar is door de hulpverlening wel op ingezet, maar dat leverde niks op. Op dit moment is er voor de jongen hulp van een laagdrempelige hulpverleningsinstelling (Kracht en Zorg). Zij noemen het contact goed, zien de jongen 2 a 3 keer per week. Hij is een opvliegend type. De medewerker van het leeratelier heeft aan K&Z gevraagd hoe zij het risico inschatten: gaat deze jongen verhaal halen bij de man van 45? Zij schatten in van niet.

Bij VT en VHH is dit gezin niet bekend. SHN heeft contact met meneer gehad, hij wil dat het snel afgehandeld wordt, heeft er eigenlijk spijt van dat hij aangifte heeft gedaan. De reclassering heeft geen informatie over de vader, maar wel over het slachtoffer. De werker is heel terughoudend in wat ze daarover zegt, maar geeft wel aan dat meneer eerder voor zedenzaken in aanraking is geweest met justitie.

Vraag: is dit een zaak om te verdiepen?

Er wordt besloten dat het een zaak is om te verdiepen. Er zijn minstens twee kwetsbare personen in dit verhaal, het meisje en de jongen, er moet gezocht worden naar de beste manier is om hier in te steken. Wat is de goede combinatie van straf en zorg?

Het gesprek daarna gaat over: hoe kunnen we deze jongen bereiken? Moet het strafrecht hier ingezet? moet er nog iets naast K&Z? (Er wordt nog geprobeerd: inzetten op scholing? Maar al snel wordt geconcludeerd dat als alle hulpverleners daar de afgelopen 6 jaar niet iets in hebben

bereikt, dat waarschijnlijk geen haalbare kaart is. Kracht en Zorg (K&Z) heeft nu contact met de jongen en daar moet dan op vertrouwd worden.

strafrechtelijk: wat te doen?

Het idee is dat het goed zou kunnen zijn om naast de begeleiding van K&Z een toezicht van WSG op te leggen: mocht K&Z het contact verliezen, dan is er op de achterhand een toezichthouder die nog een duwtje kan geven.

besluit: de officier gaat samen met jeugdreclassering (WSG) een reprimande geven en samen uitleggen dat er een toezicht is opgelegd en wat dat betekent.

aanpak naast het strafrecht:

Er is op dit moment voldoende hulpverlening voor de jongen. WSG monitort hoe dit gaat en kan als het nodig is ingrijpen. Er wordt ook gesproken over het meisje, ook een kwetsbare persoon in dit verhaal. Er wordt besloten dat de politiemedewerker van het leeratelier contact opneemt met Zeden om te kijken of zij iets kunnen doen. Er is een interventie voor seksueel misbruik die wellicht geschikt is.

Er wordt gesproken over het slachtoffer: moet er iets worden gedaan met de informatie die er over hem is? Er wordt besloten om de afdeling Zeden ook hierover te raadplegen.

5.2 Jong volwassenen: niet terug naar pap en mam

Een jong koppel, 19 en 21 jaar oud. Er komt een melding van een ruzie, de burens bellen de politie.

begininformatie:

De jongen en het meisje zijn net gaan samenwonen. De burens horen geschreeuw, bellen de politie. Die komt ter plekke, constateert geschreeuw, geduw en getrek. Ze proberen de zaak te sussen en stellen aan het meisje voor dat ze even terug naar ouders gaat om te slapen. Zij wil dat absoluut niet, gaat enorm te keer tegen de politie. Die houdt haar aan wegens mishandeling en belediging van de politie. De jongen probeert te voorkomen dat ze wordt meegenomen: ook hij wordt aangehouden wegens belemmering van de politie tijdens de aanhouding.

Zij geeft aan dat ze wel vaker heftig ruzie maken, "als ik alcohol heb gedronken, zeg ik alles wat er in mijn hoofd opkomt." Hij zegt: "Ik heb wel een probleem met agressie".

zonder leeratelier waarschijnlijk afgedaan met: 2x een boete.

naar het leeratelier want: het gaat hier om jong volwassenen.

ochtendoverleg: informatie die is verzameld

De raad heeft bemoeienis gehad met de jongen, er waren verdenkingen van betrokkenheid bij diefstal. Hij is verslaafd geweest aan coke en XTC, Mondriaanzorg is lang bij hem en zijn moeder betrokken geweest. Hij is nu al 2 jaar lang niet meer in beeld geweest.

Het meisje heeft thuis veel meegemaakt, er was sprake van geweld thuis. Er is nog steeds veel nariigheid bij de ouders, dat zou ook de reden kunnen zijn waarom zij zo heftig reageert op het voorstel om even terug te gaan naar pap en mam.

Vraag: is dit een zaak om te verdiepen?

(Het gaat hier juridisch om twee zaken: zij is aangehouden omdat ze schold tegen de politie, hij is aangehouden omdat hij zich verzette tegen het aanhouden van zijn vriendin.)

Ja, deze mensen hebben een problematische achtergrond, ze zijn jong, het is belangrijk dat ze leren hoe ze met conflicten kunnen omgaan. Het is de vraag of ze dat op eigen kracht lukt. Ze zitten op de wip, je kunt ze net een zet de goede of de verkeerde kant op geven.

afspraak:

Vanuit het leeratelier gaat de politieagent en de medewerker van de RvdK, samen met een jeugdwerker en een WMO werker van de gemeente een gesprek met ze voeren. Insteek voor het gesprek: wat hebben zij nodig?

Zij vertelde dat haar hoofd vol zat met zaken uit het verleden, waardoor de emoties bij haar soms snel hoog oplopen. Dat ze eigenlijk nooit met iemand daarover had gesproken. Zij wilde graag praten met iemand die ze kan vertrouwen en waar ze haar verhaal kwijt kan.

Hij vertelde over zijn moeite om met agressie om te gaan.

Hij gaf aan dat zij soms heel vervelend uit de hoek kon komen, dat hij daar kwaad om werd en dat hij dan agressief werd. Hij wilde meewerken aan een agressieregulatietraining. Ze geven beiden aan graag samen als koppel verder te willen.

afhandeling

Beide zaken worden voorwaardelijk geseponneerd. Voorwaarde voor haar: begeleiding van amw, voorwaarde voor hem: agressieregulatietraining. De gemeentemedewerkers geven aan dat ze beiden kunnen verwijzen naar het maatschappelijk werk. Zij zorgen voor het contact. Dat is opgenomen in een veiligheidscontract, om helder te maken dat het wel consequenties heeft als ze het niet doen. Het sepot is voor een jaar. Er wordt afgesproken dat de beide gemeentemedewerkers de begeleiding en monitoring vanaf nu op zich nemen.

5.3 Een verstandelijk beperkte persoon: echte cola

Een man van 61 wordt aangehouden wegens diefstal van 3 blikjes cola.

begininformatie:

De winkel heeft 181 euro boete uitgeschreven en een winkelverbod opgelegd. De man maakt een verwarde indruk.

zonder leeratelier waarschijnlijk afgedaan met een boete.

naar het leeratelier want het gaat om een verstandelijk beperkte persoon.

ochtendoverleg: informatie die is verzameld:

Het gaat om een verwarde zwakzinnige man. Met het ouder worden, wordt ook zijn netwerk ouder. Hij woonde bij moeder, moeder is onlangs overleden, hij woont nu alleen. Een schoonbroer deed zijn financiën, maar kreeg een hersenbloeding. De buurvrouw kookte voor hem maar de buurvrouw brak haar been en belandde in het ziekenhuis.

is dit een zaak om te verdiepen?

Ja. Het gaat om een kwetsbare man, er was een zorgend netwerk maar daar viel opeens een gat. Deze man dreigt om te vallen.

afspraak:

De wijkagent gaat samen met de ouderenwerker praten met meneer.

Via de WMO zijn er 'ouderenmaatjes'. Dat wil meneer wel. De wijkagent is bij de winkel langs geweest en heeft afgesproken dat als meneer samen met zijn maatje komt, dat hij dan de winkel in mag. ("Ze zeiden: dan gaat hij toch naar de Aldi, maar daar verkopen ze geen 'echte cola' en dat was voor hem de traktatie van de week.")

Er is contact geweest met het wijkteam, afspraak is dat ze 2 keer per week bij hem langsgaan.

5.4 Verwarde persoon: je eigen glazen in gooien

Een vrouw van 38 heeft in beschooten toestand de ruiten in haar eigen woning ingegooid en burens bedreigd met een mes.

Begininformatie

De burens hebben de politie gewaarschuwd, als die arriveert, scheldt de vrouw ze uit ("kankermongolen"). In het verhoor vertelt de vrouw dat ze vier kinderen heeft, die allemaal uit huis zijn geplaatst. Ze voert een strijd om ze terug te krijgen, ze had net te horen gekregen dat haar jongste kind naar een ander pleeggezin zou gaan. Dat riep heftige emoties op. Mevrouw gaat dan drinken en wordt agressief. De burens geven aan "het zat te zijn" en wel maatregelen te zullen gaan nemen. Mevrouw zorgt voor veel overlast. Er loopt nog een eerdere zaak, vergelijkbaar.

Zonder leeratelier: voegen van deze zaak bij de vorige

Naar het leeratelier want: het gaat om een verwarde persoon, er is onrust in de buurt.

ochtendoverleg: informatie die is verzameld

Reclassering meldt dat er een reclasseringsrapport is aangevraagd vanwege de eerdere zaak, mishandeling en huisvredebreuk. Bij het VHH is ze bekend, ze staat vanmiddag op de agenda voor een overleg daar. Ze is bekend bij Moveo, ze is vaak onder invloed, ze heeft een beschikking persoonlijke begeleiding, maar daar is nog geen vervolg aan gegeven. Maar als er nu geconcludeerd wordt dat die begeleiding nodig is, dan kan het dus meteen opgestart worden.

verdiepen?

Er zijn al veel mensen met deze zaak bezig. De vraag is: is het voldoende dat VHH de zaak op de agenda heeft. De vraag is of er een strafrechtelijke interventie is die behulpzaam is bij het bieden van passende hulp. Helpt dwang in deze casus?

afspraken

Vandaag nog de vraag of een strafrechtelijke interventie behulpzaam kan zijn neerleggen bij VHH. Morgen bij VHH informeren wat de uitkomst van hun overleg is. "we hebben de zaak nu vast, we laten hem pas los als we weten dat VHH het oppakt, de regie neemt."

De zaak komt terug op de agenda als er duidelijkheid is vanuit VHH, morgen of volgende week.

contextgericht

Er is onrust in de buurt. De vraag is of de wijkagent, daar iets in kan betekenen. Langsgaan, uitleggen wat er wordt gedaan, de mensen vragen om niet zelf iets te ondernemen maar wel aan de wijkagent te melden als er zich weer iets voordoet.

5.5 Huiselijk geweld (meer specifiek: ex-partnergeweld): stalken via de telefoon

Een man doet aangifte jegens ex-vrouw voor stalking. Hij levert een doos met uitgedraaide sms-jes en appjes, met nare teksten. soms wel 50 op een dag. De zaak speelde van februari 2013 tot

juli 2015.

begininformatie

En echtpaar is na 23 jaar huwelijk in 2015 gescheiden. De vrouw vond 3 jaar terug in de telefoon van de man berichtjes van een andere vrouw, zij heeft hem vervolgens samen met haar inwonende moeder woedend het huis uit gezet. Vanaf dat moment krijgt meneer dagelijks een niet aflatende stroom van nare berichten via de telefoon. Van nummer veranderen, helpt niet. In 2015 doet hij aangifte, er volgt een gesprek met mevrouw die aangeeft dat ze zich niet realiseerde hoe naar het voor meneer was en belooft er mee op te zullen houden. De zaak is bij het parket lang blijven liggen.

De parketsecretaris wil de zaak afronden en krijgt van het slachtofferloket van de politie te horen dat meneer hun gemiddeld twee keer per week belt omdat mevrouw haar belofte om te stoppen niet is nagekomen. Hij heeft aan meneer aangeraden om opnieuw aangifte te doen.

zonder leeratelier waarschijnlijk afgedaan met een voorwaardelijk sepot? dagvaarden?

naar het leeratelier want: het is maar zeer de vraag of een strafrechtelijk aanpak hier verandering zal brengen. Er zijn twee kinderen, inmiddels 17 en 19 jaar.

Eerste informatieronden:

De politie heeft de uitdraai van de berichtjes, het zijn er inderdaad ongelooflijk veel en met zeer negatieve boodschappen. De man geeft aan niet meer te kunnen werken, schulden te hebben door rechtszaken jegens ex-vrouw, hij is de wanhoop nabij. Hij leidt er ook erg onder dat hij zijn kinderen niet meer ziet.

Het VHH meldt: er zijn zorgmeldingen gedaan, amw is betrokken geweest, centrum jeugd en gezin was in 2013 betrokken maar 'dat is niet van de grond gekomen', de vraag bij het VHH was of het moest worden doorgezet naar de raad, dat is toen niet gedaan.

Moveo: meneer heeft zich in 2014 bij ons gemeld voor de dag- en nachtopvang, dus hij is even dakloos geweest.

Verdiepen?

Ja. Het gaat om een huwelijk waar 20 jaar lang geen grote problemen (lijken te) zijn, vanaf het moment dat in 2013 meneer het huis uit is gezet, speelt het probleem. Het gaat (blijkbaar) om het niet goed kunnen afsluiten van de relatie. Alleen strafrechtelijk inzetten lijkt niet de oplossing, wat is er hier nodig? Misschien is het inzetten van een specifieke bemiddelaar een optie? (Daar zijn bij het OM Limburg goede ervaringen mee.)

De vraag is of er nog iets moet worden gedaan met het feit dat er twee kinderen bij betrokken zijn. Ze zijn inmiddels 17 en 19, maar hebben inmiddels 4 jaar lang de ellende aan zich voorbij zien gaan. Dat moet impact hebben.

Afspraak:

RN gaat in gesprek met meneer, bekijkt wat de actuele stand van zaken is, of hij hulp nodig heeft bij financiën of anderszins, en of hij openstaat voor bemiddeling. De politie spreekt met mevrouw.

De medewerker van de Raad biedt aan: 'ik leg contact met de kinderen en vertel ze dat er voor hun hulpverlening mogelijk is (Ik zal heel concrete opties aangeven). Het gaat erom dat zij een signaal krijgen: we hebben jullie gezien. als je wat wilt, dan kunnen we iets voor jullie betekenen. als je het nu (nog) niet wilt, kun je op een later tijdstip contact opnemen. Het gaat om erkenning. (Er is even kort discussie: Is dit een taak van de Raad? de raadsmedewerker vindt van wel: 'je weet uit ervaring dat deze kinderen geheid last hebben van deze situatie en dat ze dat in hun leven kan tekenen. Daar erkenning voor geven en de weg wijzen naar mogelijke steun is in ieder geval in lijn met de bedoeling van raadsinzet.')

Strafrechtelijke afhandeling:

Als na gesprek met meneer en mevrouw blijkt dat mediation een optie is, dan sepot met voorwaarden. Anders dagvaarden.

5.6 Reflectie op de casuïstiek: krachten en belemmeringen

In de wijze waarop het leeratelier werkt met casussen zijn er krachten en belemmeringen naar voren gekomen. Deze beschrijven we hier als algemene, casusspecifieke en thematische punten.

Algemeen

Een sterk punt is het praten met verdachten, betrokkenen en slachtoffers en met professionals op de werkvloer zoals maatschappelijke zorg, wijkagenten, scholen. Dat biedt mogelijkheden voor alle organisaties om *persoonsgericht* door te vragen en krachtige contextinformatie te verzamelen. Een andere kracht is het *collectief duiden* waarbij de deskundigheid van de verschillende professionals leidt tot het vinden van meer invalshoeken en een bredere analyse van de zaak, waardoor er nieuwe op maat gemaakte mogelijkheden ontstaan in het betekenisvol afdoen.

Een belemmering is dat de *gaten in de hulp* soms heel zichtbaar worden en dat de organisaties die worden benaderd niet altijd uitvoering kunnen geven aan wat er door het leeratelier nodig wordt gevonden. Er is enerzijds een groot vertrouwen in collega's in het sociale domein: *We moeten ervan uitgaan dat die hun werk goed doen*, anderzijds soms berusting als bij navraag over de hulpverleningsgeschiedenis blijkt hoe zaken zijn gelopen *Hoe kan het nou dat er alleen een stagiaire op deze zaak zit?* Uit een aantal casussen die in het leeratelier zijn behandeld, blijkt dat er sprake is van herhaalde aangifte, een hermelding of recidive, terwijl het sociale domein en ook soms politie of het om al wel betrokken waren. Belangrijk is de afstemming met de Veiligheidshuizen (VHH). Zij vormen een belangrijke verbindende partner in het sociale veld die ook bij het huisverbod het roer stevig vasthouden. Bij het leeratelier komen veel zaken voorbij die voor het VHH nog niet ernstig genoeg zijn om te handelen, maar waarbij men in het leeratelier graag iets zou willen inzetten om erger te voorkomen. Om wiens vaarwater gaat het hier? Verschillende deelnemers aan het leeratelier merken op dat het VHH vervolgens de benodigde hulp vooral individueel en niet collectief belegt, terwijl het in het leeratelier juist gaat om leren en afhandelen in gezamenlijkheid.

Casusspecifiek

Sterke kant aan de besproken casussen is dat er naar betekenisvolle oplossingen is gezocht en met betrokkenen is gesproken. De deelnemers aan het leeratelier zijn trots op deze casussen en wat ze daar hebben bereikt. Zwakker punt is dat deze casussen niet gevolgd zijn vanuit het perspectief van verdachte, slachtoffer en betrokkenen met de vraag wat zij aan de interventie hebben gehad. Hebben zij inderdaad gekregen wat er nodig was? Was de hulp passend en heeft deze hun situatie en die van hun omgeving verbeterd? Wel zijn er in het leeratelier afspraken gemaakt om een aantal casussen wel te volgen, mogelijk volgt er nog feedback op het betekenisvol afdoen van de zijde van de betrokkenen.

In de casus 'zoek het slachtoffer' is het meisje van 18 verstandelijk beperkt en haar broer van 16 laaggeletterd. Er is zes jaar een OTS geweest, maar de situatie lijkt blijvend wankel. Heeft de inzet van het leeratelier invloed, levert dit een verbetering op?

In de casus 'niet terug naar pap en mam' is het relevant dat de jong volwassenen hulp krijgen bij hun agressie- en relatieproblemen en dat deze hulp gevolgd wordt. Ze komen allebei uit een gezin van herkomst waarin er sprake was van geweld, vermoedelijk tussen hun ouders. Toch blijft hier nog veel onduidelijk, terwijl er mogelijk sprake is van een intergenerationeel patroon van geweld. Daarvoor is specifieke hulp vereist. Ook is niet uitgevraagd of zich in vorige relaties van dit jonge paar ook geweldsincidenten hebben voorgedaan. Dergelijke vragen zijn van belang om juist ook de specifieke en intense hulp te bieden die hier nodig is.

In de casus 'echte cola' is te zien hoe kwetsbare personen grensoverschrijdend kunnen worden wanneer er zich veranderingen voordoen in hun directe leefomgeving, dagbesteding en netwerk. Het is telkens van groot belang om bij het verzamelen van relevante contextgerichte informatie de leefgebieden langs te gaan.

De casus van de 'verwarde vrouw die haar eigen glazen ingooit' komt eerst naar voren als een overlastzaak maar bevat chronische problematiek en uithuisplaatsingen van kinderen die traumatisch zijn voor de vrouw in kwestie. Haar alcoholgebruik komt daarmee in een ander licht te staan en haar verwarring heeft een oorzaak in ernstige gebeurtenissen uit haar leven.

De casus rond ex-partnergeweld waarbij de ex-vrouw de man stalkt via berichten op de telefoon verwijst ook naar een patroon waarin geweld niet per definitie fysiek of seksueel is maar zich ook in toenemende mate digitaal afspeelt en controle en dwang worden uitgeoefend via de 'whats app, telefoon, facebook, sms, facebook en webcam.' De vraag is verder of bij complexe ex-partnerproblemen mediation de beste oplossing is aangezien dit juist in zulke gevallen wordt bekritiseerd. Ook het ouderschap van deze ex-partners blijft verder in deze casus onbesproken.

Thematisch

Welke patronen zijn waar te nemen? Uit de observaties tijdens de casusbesprekingen, het bestuderen van een aantal ketenkaarten en de gesprekken met deelnemers aan het leeratelier, blijkt dat het in veel gevallen om combinatieproblematiek gaat. Er is sprake van een verstandelijke beperking, een belast verleden, ots of uithuisplaatsing van kinderen, alcohol- of druggebruik en zeer regelmatig, van psychiatrische problemen. De verschillende categorieën van jongeren die een delict plegen, huiselijk geweld, verwarde personen en verstandelijke beperking blijken elkaar vaak

te overlappen: ze doen zich tegelijkertijd in een casus voor. Dit laat zowel de kwetsbaarheid als het gevaar zien. Soms is het netwerk niet (meer) bij machte om deze kwetsbaarheid op te vangen zoals bij de man die echte cola stal, soms gaat het om chronische problemen, zoals in de casus waarbij er al zes jaar een OTS loopt. Soms doet een zaak zich voor als overlast zoals de vrouw die haar eigen glazen ingooit, maar gaat er ernstige levensgebeurtenissen onder schuil, zoals de uithuisplaatsing van haar kinderen. Deze combinatieproblematiek duidt op grote kwetsbaarheid die tevens een gevaar is. Dit kan gemakkelijk leiden tot geweld of grensoverschrijdend gedrag.

Uit diverse casuïstiek, zoals die van verwarde personen, verstandelijke beperking, soms jeugddelicten en ook huiselijk geweld, blijkt dat er dikwijls sprake is van een structureel patroon en niet van een incident. Als er sprake is van langdurige problemen, dan zijn er extra inspanningen nodig om deze chronische problemen een halt toe te roepen. Het doorbreken van chronisch schadelijk gedrag vereist extra inspanning, gedegen vakkennis en krachtige samenwerking.

Bij de casussen van huiselijk geweld die in het leeratelier behandeld zijn, is er sprake van een breed scala aan geweld. Oudermishandeling, partnergeweld, kinderen als getuige van geweld, bedreiging van broers of zussen. Zo was er een jonge man met een Wajong-uitkering die zijn moeder en jongere broers terroriseerde vooral als hij gedronken had. In het in dit hoofdstuk gekozen voorbeeld ging het om (dreigend) partnergeweld van jonge partners met een belast verleden. In andere gevallen was er sprake van partnergeweld waar jonge kinderen bij betrokken zijn. Ook is er regelmatig sprake van ex-partnerproblematiek waarin een verbroken relatie gepaard gaat met voortgaande bedreiging, stalking of soms ook fysiek geweld. Vast te stellen is dat er in de meeste huiselijk geweldsdossiers kinderen of jongeren betrokken zijn. Ook bij casussen met een jeugdige verdachte waarbij het delict niet direct een vorm van huiselijk geweld was, komt in de gezinsachtergronden vaak geweld in de thuissituatie aan de orde. Extra aandacht is nodig wanneer het geweld zich op meerdere personen richt of de verdachte ook in het verleden al geweld gebruikte. Een voorbeeld hiervan is een behandelde stalkingszaak waar de man zijn ex-vrouw, haar zus en zijn voormalige schoonmoeder bedreigde en uitschold omdat hij geen omgang had met zijn dochter.

6. Leeropbrengsten leeratelier Maastricht

6.1 Kern resultaten

Er zijn in het leeratelier in Limburg in de periode van acht weken precies 100 zaken behandeld. Op grond van de verkregen informatie kunnen we niet nagaan hoeveel zaken daarvan zijn verdiept. Wat zijn volgens de betrokkenen bij het leeratelier de leeropbrengsten? De leeropbrengsten zijn gebaseerd op in het eerste hoofdstuk beschreven bronnen: observaties tijdens leeratelier-bijeenkomsten, interviews met 11 deelnemende professionals en de screening van circa dertig ketenkaarten⁴.

Uit de context blijkt dat de doelgroepen (jeugd, jong volwassenen, huiselijk geweld, verwarde personen en verstandelijke beperking) niet goed van elkaar zijn te scheiden zijn: In de casussen tref je regelmatig een combinatie aan. Huiselijk geweld door een verwarde persoon, een jong volwassene met een verstandelijke beperking.

Bij deze groepen is er vaak sprake van een combinatie van problemen, ernstige psychische problemen, schulden, alcohol- en drugsgebruik, verstandelijke beperking en agressie-regulatie-problematiek. Als deze combinatieproblemen niet worden aangepakt vergroot dit de kans op zich herhalend en zich uitbreidend agressief gedrag.

Wat in een aantal gevallen ook duidelijk wordt is dat de scheiding in 'dader' en 'slachtoffer' een versimpeling van de werkelijkheid is. De kwetsbaarheid zit niet per definitie bij het slachtoffer, maar ook bij de dader; soms is een kwetsbare persoon ook gevaarlijk en een gevaarlijk persoon ook kwetsbaar. Bovendien heeft de aangever in een aantal gevallen een duidelijk aandeel in de ontstane problemen. Met name daar waar het huidige delict een onderdeel is van een langer lopend conflict, is dat onderscheid moeilijker te maken en kun je op het verkeerde been worden gezet als je alleen het voorliggende delict bekijkt en niet het achterliggende patroon. De gekozen interventies bij het leeratelier hebben in veel gevallen niet alleen betrekking op de dader, maar ook op het slachtoffer of op andere betrokkenen.

Het is ook niet altijd zo dat een slachtoffer vooral wil dat de dader wordt gestraft: Een voorbeeld: de jonge man met een Wajong uitkering die zijn moeder en twee broer fysiek en psychisch bedreigde wanneer hij gedronken had. Sinds zijn vader op zijn vijftiende plotseling was overleden, was het met de oudste zoon bergafwaarts gegaan. Zowel de moeder als de twee jongere broers gaven in het verhoor aan dat ze vooral hulp wilden voor hem.

In het volgende schema worden krachten en belemmeringen samengevat die tijdens het leeratelier naar voren zijn gebracht.

⁴ net als in Haarlem valt op dat de ketenkaarten niet goed worden ingevuld. De tweede helft van de vragen van de ketenkaart zijn meestal niet ingevuld. Ook is vaak ultrakort of nauwelijks beschreven waar de zaak om gaat.

Tabel 6.1 Leeropbrengsten: krachten en belemmeringen

KRACHTEN	BELEMMERIGEN
De zorgcomponent komt veel beter naar voren dan in regulier ZSM	Je hebt tijd nodig om breder te kunnen gaan kijken
We kunnen creatiever, breder en gericht afdoen	Iedereen loopt vol, het is na de eerste weken moeilijk om een casusverantwoordelijke te vinden
Het strafrecht inzetten om iemand verder te helpen	We moeten nog scherper selecteren in wat leeratelierezaken zijn
Je moet buiten de grenzen van je vak treden om vooruitgang te boeken	Er blijven zaken liggen, ook bij ZSM, die follow up hadden moeten krijgen
Je leert als deelnemers aan het leeratelier langzamerhand elkaars mogelijkheden en onmogelijkheden kennen	We zouden in het leeratelier en in de samenwerking daarbuiten gemakkelijker en sneller informatie moeten kunnen uitwisselen
Iedereen gaat breder denken en dat levert heel veel op	Zien van de gaten in de hulp en besef van de kwetsbaarheid van de uitvoering
Persoonsgericht doorvragen levert heel veel op	Meer aandacht nodig voor persoonsgericht doorvragen
Onder een licht incident kan een ernstige geschiedenis schuilgaan en andersom: dit komt aan het licht bij verdiepen en geeft nieuwe mogelijkheden in het combineren van zorg en straf en straf en zorg	We hebben onvoldoende als leeratelier een brugfunctie kunnen vervullen naar ZSM
We hebben nieuwe partners ingeschakeld, zoals een advocaat, een winkelier, (pleeg)ouders, school	We kunnen nog meer verdiepen door op zoek te gaan naar patronen in de incidenten
We hebben meer diepgang en meer structuur gekregen	Het is zeer arbeidsintensief en omslachtig om de ketenkaarten in te vullen
We zijn duidelijker geworden in het al dan niet verdiepen	De ICT-verbinding die ontbrak waardoor de ketenkaarten niet digitaal te zien waren
We kunnen door onze ervaringen nu beter zaken selecteren voor het leeratelier	We zijn bang dat we de leeropbrengsten na het leeratelier niet goed kunnen vasthouden
Het OM is niet leidend maar gelijkwaardig	Drie mensen per organisatie is het maximum

De medewerkers zijn enthousiast over het leeratelier en willen graag deze werkwijze voortzetten. Zo zegt de medewerker van de politie die ook bij ZSM werkt: *Twee middagen voor schrijnende gevallen voor de tafel niet-vast* en stelt de parketsecretaris van het OM: *Ik zou het leeratelier eigenlijk helemaal over willen houden*.

De in hoofdstuk twee genoemde ambities (2.6) keren bijna allemaal terug in de reflecties van medewerkers op noodzakelijke randvoorwaarden voor het leeratelier. De ruimte en tijd die nodig is om zaken in de breedte en verdiepend aan te kunnen pakken is er bijvoorbeeld een van. Ruimte die beschikbaar is, maar ook ruimte die benut wordt. Dit verwijst ook naar out of the box denken. Deze ruimte en tijd zijn nodig om waarde te kunnen toevoegen aan een zaak. Het betekent echter niet dat elke zaak meer ruimte en tijd vraagt, maar dat het mogelijk is om scherper te selecteren en onder woorden te brengen welke zaak verdiept dient te worden in het leeratelier.

6.2 Straf en zorg en zorg en straf: zoeken naar de juiste mengverhouding

De deelnemers aan het leeratelier geven bij de evaluatie aan dat zij hun opgedane leerervaringen voort willen zetten en vervolg willen geven aan het leeratelier. De combinatiemogelijkheden tussen straf en zorg en zorg en straf zijn nog lang niet uitgeput en scheppen voor de deelnemers en hun organisaties nieuwe op maat gemaakte mogelijkheden in het betekenisvol afdoen. Zorgpartners waaronder VT ontdekken de waarde van het strafrecht en juridische partners zien de waarde van de zorg. In het zoeken naar het juiste evenwicht wordt gespeeld met tijd, soms wordt bewust vertraagd – nog niet de sepotbief sturen en zo druk houden op de ouders- soms wordt er juist zo spoedig mogelijk een afspraak gemaakt met betrokkenen, zoals ouders, verdachte, slachtoffers en getuigen om daarmee zo spoedig mogelijk hulp op gang te brengen en de crisis aan te pakken. Ook bij *first offenders* kan beter op maat worden gereageerd door het strafrecht niet direct een klap na te laten geven. Verder kunnen specifieke vragen worden meegegeven in het verhoor. In een aantal gevallen wordt juist de strafcomponent benadrukt en als ingang gebruikt, maar vaker nog is het dat er juist ruimte die gemaakt wordt voor de zorg waarbij de straf juist naar de achtergrond verschuift. Dit geldt zeker wanneer sprake is van psychiatrische problemen ('verwardheid' is een brede en diffuse categorie), dubbeldiagnoses, een verstandelijke beperking, al dan niet in combinatie met verslavingsproblematiek, gedwongen opnames en een Wajong-uitkering. Het al eerder aangehaalde voorbeeld van de oudere verwarde man die drie blikjes cola stal, is een voorbeeld van het zoeken naar een juist midden tussen zorg en straf. Hij kreeg een voorwaardelijk sepot en een buddy die met hem regelmatig naar de winkel kon, zodat zijn sociale uitje daarmee in tact kon blijven.

Een specifiek voorbeeld is een casus die binnenkomt als een overlastzaak: uit de hand gelopen ruzie tussen een jong paar waarbij de agent de jonge vrouw aanraadt om tijdelijk naar huis te gaan, niet wetend dat ze geweld heeft meegemaakt in de thuissituatie van haar gezin van oorsprong, net als de jonge man overigens. Door de tijd te nemen vanuit het leeratelier om als politie, Raad voor de Kinderbescherming en de WMO-jeugdwerker een gesprek te voeren met het jonge stel sluiten ze een veiligheidscontract met een voorwaardelijk sepot af en ontvangt zij hulp bij maatschappelijk werk en gaat hij een agressietraining volgen.

6.3 Selecteren, verdiepen en gemeenschappelijk doel

Gaandeweg het leeratelier is er meer discussie ontstaan over het preciezer selecteren van zaken. Er is beter inzicht ontstaan in wat een zaak geschikt maakt voor het leeratelier maar er is ook meer besef dat het leeratelier oneigenlijk gebruikt kan worden. Zowel het verdiepen van zaken wordt verhelderd als de redenen om juist niet te verdiepen. Voorbeelden van verdiepingsvragen zijn:

- Volstaat de begeleiding van de voogd?
- Wat beweegt een dertienjarige die verdacht wordt van het stelen van een scooter om zich te beroepen op het zwijgrecht?
- Welke hulpverlening is er in dit geval met de psychische problemen gewenst?
- Hoe kunnen we strafbare feiten voorkomen bij deze zwakbegaafde jongere?
- Wat levert aandacht voor de verdachte na het huisverbod op?
- Wat heeft het slachtoffer nodig om te kunnen herstellen?

Wanneer er besloten wordt tot het verdiepen zijn vragen over de levensgebieden van belang: wonen, dagbesteding, financiën, lichamelijke en geestelijke gesteldheid, relaties en sociaal netwerk, agressie, verslaving en verstandelijke vermogens. Zonder verdiepen zou er veel vaker zijn gedagvaard.

Redenen om niet te verdiepen zijn: een lopend huisverbod⁵, veel aanwezige professionals al in de recidiverende zaak, of actieve bemoeienis van het Veiligheidshuis. Voor samenwerkingspartners als BJz, Halt en de Raad voor de Kinderbescherming zijn kinderen triggers om te verdiepen. Ook bij geweldszaken of burenruzies is het van belang om te verhelderen of er kinderen betrokken zijn. Dit betekent telkens nauwkeurig lezen, want kinderen zitten soms verstopt in een zaak. Een Raadsmedewerker zegt daarover: *Ik lees een pv niet als een feitenrelaas (dat doen politie en OM) maar wat proef ik? wat voel ik aan, op basis van mijn ervaring als raadsonderzoeker? bijvoorbeeld: een jongere pleegt een heftig feit, met zware gevolgen en zegt dan: ik beroep me op mijn zwijgrecht. Dan denk ik: wat is er in jouw opvoeding gebeurd?*

Uit de ketenkaarten (zie ook bijlage drie) blijkt dat de gewenste verdieping vooral bij jeugd vaak actief gericht is op het versterken van zorg en het zoeken naar een passende straf, met soms een verwijzing naar afdoening bij Halt of jeugdreclassering. Zowel de verdiepingsvragen als de doelen getuigen daarvan. Voorbeelden van dergelijke doelen zijn:

- Passende zorg bieden en een veilige omgeving
- Ondersteuning bieden door agressieregulatietraining
- Een duidelijk zorgkader bieden en aandacht voor vernieling
- Meer sturing en begrenzing bieden van zwakbegaafde jongere
- Jongere beschermen tegen zichzelf en passende hulp bieden
- Zicht krijgen op dertienjarige verdachte

Soms is er in deze jeugdzaken al een lange voorgeschiedenis. Risicosignalen zijn: fors schoolverzuim, wapenbezit, jongere met probleemgeschiedenis woont opnieuw bij moeder,

⁵ Onduidelijk is of er bij het huisverbod ook daderbehandeling wordt geboden en of systeemhulp aan (ex)partners op gang komt.

gezinsvoogd (ots), ggz-hulp nodig vanwege ernstige psychische aandoening, problemen in omgaan met spanningen, verslaving (xtc, alcohol, cocaïne), vechtscheiding, problemen met agressieregulatie, verstandelijke beperking, schuldenproblematiek en Wajong uitkering. Bij volwassenen en huiselijk geweldszaken blijkt dat er vaak al eerder incidenten zijn geweest van partnergeweld en/of kindermishandeling in vorige relaties. Verdachten zijn soms oude bekenden van de reclassering en er zijn veel mutaties bij de politie. De kinderen in deze zaken zijn dan vaak blootgesteld aan geweld, zoals het negenjarige meisje dat kalm de deur openmaakte voor de politie na een fysiek gevecht tussen haar ouders. De doelen zijn hier soms nog vrij globaal, zoals een beter beeld willen krijgen van de betrokkenen, het huiselijk geweld stoppen en het borgen van de regie bij het Veiligheidshuis. Er worden hier nog weinig specifieke doelen gesteld ten aanzien van veiligheid en de inschatting van het gevaar, specifieke hulp en veerkracht.

6.4 Mindset en competenties

In het leeratelier Limburg zijn er tal van voorbeelden van *out of the box* denken. Zo gaf de Raad voor de Kinderbescherming advies aan een minderjarige op persoonlijke titel en voerde Slachtofferhulp samen met het OM een gesprek met een verstandelijk beperkte minderjarige verdachte van zeventien waarbij in de afdoening ook samenwerking was gezocht met de wensen van de pleegmoeder. Andere voorbeelden van *out of the box* denken zijn het inschakelen van een advocaat, overleg met leerplicht en de school, het vinden van een buddy.

Is er sprake van een zich langzaam ontwikkelende veranderende mindset? De observaties geven een genuanceerd beeld: er wordt zowel *out of the box* gedacht, maar soms zit men toch ook weer in the box en zijn oude routines ineens weer dominant. 'Out of the box is ok, maar dit kan echt niet' of 'geef die zaak maar direct aan ons' aldus de reclassering of de Raad. Een ander voorbeeld is een zaak met een meerder- en minderjarige verdachte uit een gezin waarin een vader aanwezig was en drie broers met een strafblad. Opmerkelijk was dat de reclassering en jeugdreclassering een reguliere insteek kozen ondanks het verzoek om breder en gezamenlijk te kijken naar een probleemgezin. Het is voor veel deelnemers een worsteling om ook echt *out of the box* te blijven denken, oude routines sluipen weer binnen. Soms lukte het, maar soms ook niet en oefening en herhaling waren nodig om tot een gedragsverandering te komen. Daarbij is het van belang om te blijven aanjagen, te motiveren en ruimte te geven om tot een veranderde aanpak te komen. Het bleek goed om elkaar vragen te blijven stellen en te waken om te blijven hangen in ingesleten patronen.

Als observatoren van buitenaf zagen we eveneens de nodige voorbeelden van een andere mindset, er zijn nieuwe manieren van aanpak bedacht en is er gezocht naar de optimale combinatie van straf en zorg (en andere inzet, bijvoorbeeld de buurt op de hoogte brengen van wat er gaat gebeuren). De mensen die deelnamen aan het leeratelier maakten op ons veelal een gemotiveerde en betrokken indruk en waren in staat om te denken vanuit wat nodig is en om betekenisvol te handelen. Het gaat naast mindset ook om tijd en opdracht. Het duidelijkst bleek dat op dinsdagen en vrijdagen, wanneer het leeratelier voorafging aan het reguliere jeugdoverleg. In de periode van het leeratelier werd er tijd gestoken in de analyse en het zoeken naar een betekenisvolle aanpak, als die tijd om was en het reguliere overleg startte, met bijna dezelfde deelnemers, dan werd er op een heel andere zeer beknopte manier gesproken over de zaken die dan ter tafel kwamen. Daarnaast gevraagd: *Wat gebeurt er met je? het lijkt wel of je een knop omzet* vertelde een deelnemer: *"Ik zet de knop ook om. Bij het reguliere overleg gaat het alleen over de*

juridische afdoening. Daar zit ik dan voor. We hebben niet de tijd en het is ook niet de bedoeling van dat overleg om het anders te doen.” Verdiepen is vanuit de routines van een dergelijk werkverband niet aan de orde. Dit wijst erop dat het niet zozeer een te veranderen mindset van de uitvoerders is, maar dat het hier vooral gaat om het scheppen van ruimte en tijd om zaken met diepgang te kunnen behandelen. Doen wat nodig is, vraagt aandacht en tijd. Een deelnemer gaf aan dat er vroeger overlegvormen waren waarin dit verdiepen de bedoeling was, maar dat die zijn opgeheven. Deze Raadsmedewerker stelt dat gezond verstand, durven experimenteren, grenzen durven opzoeken en breder kijken belangrijke competenties zijn.

Hij had ook een aandeel in casussen van volwassenen:

Dan voer ik soms ook een gesprek als politie of anderen daar moeite mee hebben. Dat mandaat heb ik ook gekregen, van mijn manager. We trekken nu soms zaken naar ons toe. We bemoeien ons ongevraagd, we ondernemen actie en soms is een uitgebreid Raadsonderzoek nodig.

Halt wordt vooral gewaardeerd door de frisse blik ook op casussen van volwassenen en hun inhoudelijke verdiepende dossierkennis van jongeren, gebaseerd op direct contact met de jongeren zelf. Ook kunnen zij contact leggen met leerplicht en hebben ze connecties met scholen. Halt is zelf ook blij met het feit dat ze hun vakkennis en goed werk hebben kunnen laten zien. Halt heeft afgesproken in het leeratelier alleen zaakverantwoordelijke te zijn van casussen van jeugdigen.

Verder is het belangrijk bij complexe zaken, waar het Veiligheidshuis of anderen bij betrokken zijn, dat de overdracht goed verloopt en een zaak niet tussen wal en schip valt: *je houdt de zaak vast, totdat je zeker weet dat iemand anders hem vast heeft.* Ook gaat er extra aandacht naar een zaak uit als er al veel hulpverlening betrokken is: *Dan willen we weten, wat loopt er dan niet goed aan de hulp? Dat is ook de waarde die we kunnen toevoegen.*

6.5 Samenwerken met elkaar en betrokkenen

Het leeratelier is een intensivering in samenwerking. Zowel de leidende principes als de werkwijze getuigen van dit leren van en met elkaar. De deelnemers zijn in gesprek met de mensen om wie het gaat en met de collega's die betrokken zijn bij de zaak, of die in staat zijn om contextinformatie te verschaffen. Het maakt dat men *'creatiever, breder en gericht kan afdoen'* en dat er bij de deelnemers een scherper zicht ontstaat op elkaars mogelijkheden en ook op elkaars grenzen. *Wij van de reclassering worden ons bewuster van het slachtoffer en je kunt anderen breder naar de dader laten kijken. Je ziet ook dat bij slachtofferhulp de blik verbreedt. Eerst vroegen ze vooral of iemand de schade vergoed wilde hebben, nu kijken ze ook of iemand nog iets anders wilt (een herstelgesprek bijvoorbeeld) en wat het aandeel van het slachtoffer is bij het ontstaan van het probleem* (interview reclasseringswerker). Halt is blij dat ze zich goed hebben kunnen profileren met doelgroepgericht maatwerk, er is directe verwijzing naar jeugdreclassering mogelijk en de WSG is tevreden over de zinvol goede samenwerking. De maatschappelijke partners zoals Moveo worden gewaardeerd vanwege de vele inhoudelijke informatie die ze in een zaak konden toevoegen en hun zicht op mogelijkheden van begeleiding. Er bleken ook verschillen te zijn tussen medewerkers van dezelfde organisatie. Het grote aantal medewerkers van de Reclassering dat deelnam maakte die niet altijd precies op de hoogte waren van wat er in een vorig overleg was afgesproken en bemoeilijkte dus de aansluiting in het leeratelier.

Door de samenwerking in het leeratelier kunnen ook de mogelijkheden groeien om out of the box te denken en te handelen. Het leidt tot professionele groei en mogelijk ook tot betere afdoening, daarom is het van cruciaal belang om casussen te volgen⁶ en te horen wat betrokkenen in leerateliercasussen hierover op te merken hebben. Een medewerker van BJZ met veel ervaring in de jeugdzorg formuleerde deze intensivering van de samenwerking als volgt: *Synergie krijg je pas als je elkaar echt kent. Het is belangrijk om te investeren in elkaar en in collectieve leerprocessen.* Ook een medewerker van het OM is enthousiast over de samenwerking: *Wat ik zou willen overhouden na afloop van het leeratelier? Ik zou het leeratelier eigenlijk helemaal over willen houden.*

Dit gedeelde enthousiasme over het leeratelier en de voortzetting ervan bleek ook uit de evaluatie met 26 aanwezige deelnemers: zij gaven aan dat ze nieuwe inzichten hadden verworven in het *spelen met tijd* en het zoeken naar de juiste mengverhouding tussen zorg en straf. De *eyeopener* was vaak dat er op zorggebied nog mogelijkheden lagen om beter te benutten zodat de straf daarmee passend kon worden gemaakt. *De zorgcomponent komt veel beter naar boven in het leeratelier dan in het reguliere ZSM*, aldus een van de deelnemers.

Het feit dat er geen officiële projectleider was, maar dat de projectleiding lag bij de begeleidingsgroep als geheel werd soms lastig gevonden (als er snel een knoop moest worden doorgehakt) maar werd ook ervaren als een versterking van de gezamenlijkheid. Het op een later tijdstip toevoegen van een manager van een VHH werd ook als waardevol ervaren.

6.6 Evaluatie: winst- en leerpunten

Het tijdsbestek van het leeratelier verraste toch ook weer de begeleidingsgroep in Limburg die het gevoel hadden minder te kunnen waarmaken dan hun ambitie groot was. Zo stelde de medewerker van de politie uit de begeleidingsgroep: *Het is gewoon een verhipt korte tijd waarin je veel wilt bereiken.* Krachtig is de grote betrokkenheid van de uitvoerders en de begeleidingsgroep.

Er zijn door de procesbegeleidende medewerker van de politie vier aandachtspunten genoemd die verbetering behoeven: 1. Sociaal verhoor van minderjarigen en contextinformatie die de politie kan verzamelen bij intake en verhoor (een sfeer pv en sociale elementen in het verhoor). Deze specifieke startinformatie kan triggers opleveren bij de samenwerkingspartners; 2. Aansluiten bij ZSM-regulier; 3. Ambassadeurs in de teams versterken. 4. Verbeteren relatie met VHH. Wat betreft de aansluiting bij ZSM merkt zij het volgende op: *De wisselwerking met ZSM dat is door de drukte ook meer blijven liggen en het leeratelier is gedurende de looptijd niet expliciet besproken bij ZSM. We hebben wel geprobeerd om gemeenschappelijk te starten maar de brugfunctie is niet echt van de grond gekomen.* De werkdruk is hoog en er is (te) weinig capaciteit, zo blijkt ook bij de politie en het OM geeft aan dat facilitering een zorgpunt is, *soms is het lastig met het juk van nog tien zaken op je nek.*

⁶ Het is inzichtgevend voor de geclaimde meerwaarde van de leerateliers om een follow up onderzoek in te stellen naar een aantal casussen en zowel bij betrokkenen als professionals uitvoerig navraag te doen naar de handelwijze en de impact daarvan.

Positief is dat gedurende het leeratelier vaker gesproken is met betrokkenen in plaats van over. Zo geeft Slachtofferhulp aan dat ze nu veel meer direct in contact uitleggen: *We bellen veel vaker in plaats van dat we een brief sturen en we geven uitleg over hoe je zaken brengt, dat helpt.* Een andere deelnemer: *Vragen stellen en sparren helpen om out of the box te komen.*

Een samenvattend overzicht van winst- en leerpunten die door 26 deelnemers aan het leeratelier tijdens de evaluatie zijn gegeven is te vinden in bijlage 2. Belangrijk gedeeld positief punt is dat men de verbinding met elkaar, de zorginstellingen, het breder kijken en het meer samen afstemmen als belangrijke winstpunten ziet die leiden tot meer expliciete afweging, tot meer onorthodoxe wegen of oplossingen en tot een betekenisvolle afdoening.

Ook hier bleken de leidende principes van de verrijking door het delen en duiden van de contextinformatie en het spreken met de betrokkenen in plaats van over de meest toegevoegde waarde te bieden.

De oplossing ligt namelijk niet in een straf bij de kantonrechter maar in een gesprek met het kind en een passend aanbod.

Verder bleek iedere organisatie ook verbeterpunten aan te geven voor eigen organisatie en het leeratelier als geheel: vereenvoudiging van de ketenkaart, betere ict-mogelijkheden, meer aandacht voor het sociaal verhoor bij de politie, het formuleren van verdiepingsvragen al tijdens de voorbereiding, scherper selecteren bij ZSM, nog meer aandacht voor de keuze om te verdiepen, spelen met tijd in de optimale afstemming tussen zorg en straf, meer bundelen van samenwerking vanuit BJz, meer investeren in samenwerking met wijkagenten, ouders, betrokkenen zelf en zorgpartners.

7. Reflectie, leerpunten en nabeschuwing

7.1 Inleiding

Het gezamenlijk duiden van en reflecteren op casussen heeft meerwaarde. Zowel de uitvoerders als de begeleidingsgroep zijn enthousiast over de leeropbrengsten van het leeratelier: ze willen niet terug naar de oude ZSM situatie. Ook de Adviesraad Justitieel Beraad (AJB) is enthousiast en wil graag dat het experiment van het leeratelier wordt voortgezet. Er zijn echter nog geen tijd en middelen en dus capaciteit beschikbaar om dit daadwerkelijk te kunnen doen. In dit hoofdstuk staan we beknopt stil bij de opbrengsten van het leeratelier, gaan we in op de vooraf geformuleerde leervragen, op de meerwaarde en verbeterpunten en beschrijven we thematisch drie leerpunten in de vorm van spanningsverhoudingen.

7.2 Beantwoording leervragen

In hoofdstuk 3 zijn de vragen opgenomen die door de landelijke ketenwerkgroep ZSM en JGZ zijn geformuleerd. Voor het leeratelier Limburg heeft de regionale begeleidingsgroep de leervragen geherformuleerd, deze staan in hoofdstuk 4. In deze paragraaf geven we zoveel mogelijk antwoord op die vragen, op basis van de ons ter beschikking staande gegevens. We noemen eerst nog een keer de vragen, vervolgens worden in de daaropvolgende paragrafen antwoorden gegeven.

Over de triage:

- Wat leren we van het selecteren? Is er een verschil tussen de instrumenten en 'buikgevoel'?
- Wat maakt dat je een zaak wil verdiepen?

Over de verdieping:

- Welke (soort) informatie maakt verschil?
- Komen we tot een gemeenschappelijk doel in de casus? Wat leren we daarvan?
- Wat heb je nodig om je goed voor te bereiden op het verdiepingsoverleg?
- Hoe wordt eigenaarschap ingebed?

Over de beslissing na verdieping:

- Wat kunnen we anders doen dan "normaal" en wat brengt ons dat?
- Uittesten: geef zorg eerst de kans, vervolg met strafrecht
- Hoe kunnen straf en zorg elkaar versterken
- Wat is effect van de geadviseerde interventie? Hoe weten we of we de goede dingen doen?

In het algemeen:

- Is dit geschikt voor alle "kwetsbare" slachtoffers?
- Hoe verhouden organisatiebelangen zich tot elkaar?
- Hoe kan strafrecht dienend zijn voor zorg?
- Kunnen we een check doen op de zaken die we 'gemist' hebben?
- Hoe kunnen we beter gebruik maken van elkaars kennis.

7.2.1 de triage

- **Wat leren we van selecteren?** Het merendeel van de casussen die zijn aangeleverd, is verdiept. De selectie vanuit de reguliere ZSM bleek goed aan te sluiten bij de bedoelingen van het leeratelier. Het aantal casussen dat werd aangeleverd bleek goed te behappen door het leeratelier. Het gaat daarbij om aanwijsbare zaken. In de evaluatie is aangegeven dat de toevoeging van de jongvolwassenen bij de doelgroepen een goede keuze is geweest. Het waren zaken waarbij men het gevoel had echt iets betekend te hebben. Dat er 'kinderen door de casus fietsen' (zo werd het in Limburg beschreven) werd vaak als een trigger genoemd. *Je moet de PV's heel precies lezen en op zoek gaan naar de kinderen.*

Het 'buikgevoel' is niet een term die door de deelnemers in dit leeratelier veel is gebruikt. Het is een term die wij vooral horen in de verschillende begeleidingscommissies (zowel regionaal als landelijk). De werkers noemen het in de meeste gevallen een professioneel oordeel. De feiten worden beschouwd vanuit de professionele kennis en ervaring. Wij zijn bij de observaties geen casussen tegengekomen waarbij er alleen maar een 'niet pluis gevoel' was zonder dat daar concrete aanwijzingen voor waren. Maar het gaat wel om het alert zijn. Het precies lezen van de PV's werd door de deelnemers van grote waarde gevonden: *Het leek eigenlijk gewoon te gaan om een keertje iets uit een winkel wegnemen. Maar dan staat er wel een klein zinnetje: ze zegt dat ze thuis ook wel ruzie heeft over school. He, misschien toch maar even navragen. En dan blijkt in de verdieping dat ze al weken spijbelt en dat de ouders zich daar grote zorgen over maken. Daar kunnen we dan wat mee.*

Het gaat erom dat iemand (wie dan ook) breder kijkt dan alleen het gemelde incident en vindt dat er uitgebreider naar deze zaak moet worden gekeken.

Het zou goed zijn om bij het derde leeratelier explicieter bij te houden wat wel en niet verdiept wordt en waarom. (we hebben intussen een voorstel gedaan voor aanpassing van de ketenkaart op dit punt.)

7.2.2 over de verdieping

- **Welk soort informatie maakt het verschil?** In het leeratelier werd er breed gezocht naar contextinformatie. Dat betekent dat er niet alleen gezocht werd op de verdachte, maar ook op het slachtoffer en soms nog breder naar betrokkenen. Juist het feit dat er breed gezocht werd, maakte het verschil. Overigens leidde deze constatering tot de conclusie bij de politie dat er in de verhoren misschien al meer naar contextinformatie kon worden gezocht, mits deze informatie daarin ook wordt uitgevraagd. Het belang van het sociale verhoor en de sfeerpv's wordt hierbij naar voren gebracht.

De verbinding met VHH en VT en ook met de sociale wijkteams werd waardevol gevonden. Dat maakte dat er niet alleen nagedacht kon worden over een zinvolle strafrechtelijke afdoening, maar ook gekeken kon worden wat er 'hands on' in gang gezet kon worden om de problemen aan te pakken.

Voorbeeld van breed zoeken:

Een vrouw belt de politie omdat haar buurman haar heeft aangevallen bij de voordeur. Beiden hebben kinderen, de vrouw heeft een kindje van twee jaar. De ruzie gaat om geluidshinder: de vrouw heeft haar geluidsinstallatie erg hard aanstaan, de man vraagt of dat zachter kan, de vrouw reageert daar negatief op. De verdachte geeft aan dat hij voortdurend last heeft van het lawaai. In de informatieronde wordt gekeken naar de huiselijke situatie van de man (Is er ook binnenshuis sprake van agressie?), maar ook naar de situatie bij de aangever: zij heeft een kindje van twee, hoeveel last heeft die van de burenruzie. Er blijkt een groot aantal meldingen te zijn over mevrouw, niet alleen van deze buurman maar ook van verschillende anderen, vanwege grote geluidsoverlast. Mevrouw zegt alleen ruzie met de burens te maken als haar kind er niet bij is. Er wordt door het leeratelier besloten hier toch nog wat dieper op in te gaan: hoe is de opvoedingssituatie voor dit kindje? (Er zijn geen aanwijzingen over verdergaande agressie bij meneer).

- **Komen we tot een gemeenschappelijk doel?** Dat is wisselend. In een aantal zaken wordt er een duidelijk doel vermeld op de ketenkaart, maar vaak ook niet. En het doel dat is vermeld, is vaak erg algemeen. Dat kan te maken hebben met de plek die het thema op de ketenkaart heeft (waarmee het moment van invullen wordt bepaald): meteen na de eerste informatieronde. Dan wordt het opgevat als: wat is het doel van meer informatie verzamelen. Dus dan worden doelen geformuleerd als: 'een duidelijker beeld krijgen', 'een onderzoek doen naar de omstandigheden' of 'dat het huiselijk geweld stopt.' Groot en algemeen dus en weinig op de specifieke situatie toegesneden.
Bij het preciezer lezen van de kaarten, komt naar voren dat er wel degelijk doelgericht is gewerkt. Er wordt gezocht naar een aanpak die betekenisvol is en een strafrechtelijke afdoening die dat ondersteunt.
Bijvoorbeeld: 'hulp accepteren' waarbij het in gang zetten van die hulp ook gezien wordt als taak voor het leeratelier. 'Mediation, gericht op het afsluiten van de relatie', in een situatie waarin een ex-vrouw haar voormalige partner bleef bestoken met nare sms-jes.
- **Wat is nodig om goed voorbereid op een verdiepingsoverleg te komen?** Wat genoemd wordt, is: zorgvuldig lezen van de PV's, afspreken wie van de deelnemers contact opneemt met VHH, VT en de sociale wijkteams. Ook wordt in de evaluatie geconstateerd dat misschien de politie in de verhoren al meer naar contextinformatie kan zoeken.
Verder is belangrijk dat als een zaak wordt 'doorgeagendeerd' (dus op een andere dag nog een keer terugkomt omdat er nog aanvullende informatie nodig is of omdat betrokkenen nog persoonlijk moeten worden gesproken) dat het tweede overleg wordt gevoerd door dezelfde personen als die bij het eerste overleg waren. Bij de start van het tweede overleg wordt door de casusverantwoordelijke even kort aangegeven waarom de zaak weer op de agenda staat.
- **Hoe wordt eigenaarschap ingebed?** Er is bij elke zaak een casusverantwoordelijke. Wat de taken van deze persoon zijn, is duidelijk vastgesteld bij de start van het leeratelier. De eerste weken was het enthousiasme hiervoor groot: er waren telkens meerdere mensen die zich aanboden. Gaandeweg werd het moeilijker om een verantwoordelijke te vinden.

Als reden hiervoor werd genoemd, dat er bij elke zaak 'werk achteraan' kwam, dat niet altijd direct, aansluitend op het overleg, gedaan kon worden. Het ging dan drukken op de rest van de werklust van de deelnemers.

7.2.3 over de beslissing na verdieping

- **Wat kunnen we anders doen dan normaal en wat brengt ons dat?**

Er wordt anders dan normaal gedacht en gehandeld. (In paragraaf 6.4 over mindset spraken we over een opvallend verschil tussen het verdiepingsoverleg en het meteen aansluitende reguliere jeugdoverleg.)

Het grootste verschil zit in de verhouding tussen de strafrechtelijke afdoening en de aanpak in de hulpverlening of zorg. Regulier ZSM betekent meestal: adviseren aan het OM over wat de beste strafrechtelijke aanpak is. Leeratelier betekent: samen nadenken over wat er nodig is en niet alleen een strafrechtelijke afdoening maar ook een aanpak voor geconstateerde problemen bedenken. En die aanpak dan ook in gang zetten. De deelnemers van het leeratelier blijken niet tevreden te zijn met het bedenken van wat er zou moeten gebeuren en naar wie dan te verwijzen. Zij hechten eraan in de gaten te houden of dit dan ook echt gebeurt. Dat betekent niet alleen dat ze monitoren of de verdachte zich houdt aan eventuele voorwaarden (zoals deelnemen aan een training) maar ook of de organisatie die benaderd is om hulp te bieden reageert op de doorverwijzing en hulp in gang zet.

- **Uittesten: geef eerst of opnieuw zorg een kans, vervolg met strafrecht.** Dat is vaak, maar niet altijd het geval. De contactpersoon bij VT gaf aan, dat ze met name geleerd had, dat zij altijd het strafrecht pas laat willen inzetten, maar dat ze nu gezien hebben dat er ook gevallen zijn waarbij een justitiële inzet meerwaarde heeft en een bijdrage kan leveren aan het bereiken van de gewenste verandering. Van belang is het overleg tussen het leeratelier en de professionals die in het sociale domein al betrokken zijn bij een gezin. *Er is nu de mogelijkheid om een justitiële kader te maken, welk kader zou voor jullie ondersteunend kunnen zijn?* Een dergelijke insteek kan ook irritatie voorkomen. Bij de start van het leeratelier bleken VHH wat terughoudend: *Wij zijn er om dit soort casussen te monitoren, doen jullie dat nog een keer dunnetjes over?* Door goed duidelijk te maken waarom er contact werd gezocht, bleek er goede samenwerking mogelijk.

Het eerst inzetten van zorg, voordat het strafrecht aan zet is, vinden de deelnemers vooral bij de jeugdigen en jongvolwassenen van belang: het voorkomt justitiële documentatie (die immers belemmerend kan zijn voor bijvoorbeeld het vinden van werk in de toekomst). In een aantal zaken is juist wel een strafrechtelijk gereageerd, bijvoorbeeld door scherpe voorwaarden bij een voorwaardelijk sepot, omdat de inschatting was dat er een stok achter de deur nodig was en de interventie serieus moest worden genomen. Het gaat hier ook om het benutten van het momentum en het spelen met tijd. Er is een nieuwe mogelijkheid tot handelen, is dit het goede moment om te versnellen, te vertragen, te intensiveren, te wachten?

- **Hoe kunnen straf en zorg elkaar versterken?** Bij alle zaken is dit de insteek geweest. Hoe kan het OM de voorwaarden bij een sepot zo formuleren dat daarmee een steun in de rug wordt

gegeven bij de gewenste verandering? Hoe kan de aanpak in het sociale domein voorkomen dat iemand weer delicten pleegt? Er is flexibel omgegaan met de inzet van de vertegenwoordigers van de verschillende organisaties: soms was het OM aanwezig bij een gesprek om goed duidelijk te maken dat het serieus werd genomen, ook de professionals van de Raad voerden gesprekken die niet direct tot hun taak als raadsonderzoeker hoorden, maar wel 'in de geest van de maatschappelijke taak van de raad' pasten. Juist omdat deze professionals weten hoe zaken kunnen escaleren als ze niet tijdig worden aangepakt, namen zij ook een rol bij de nog niet geëscaleerde zaken.

- **Wat is het effect van de geadviseerde aanpak?** Hoe weten we dat we de goede dingen doen? Er is geen effectmeting gedaan. Maar de aanpak past in wat de professionals weten over effectiviteit van hun handelen. Er is bij de deelnemers groot enthousiasme over de aanpak van het leeratelier, met name omdat er wordt gevoeld dat hier betekenisvol wordt gehandeld. Wat er vooral is gebeurd kun je onder drie noemers vatten:

- versnellen van de inzet van anderen. Zo is in een aantal gevallen een versneld Raadsonderzoek gestart, waarbij het leeratelier de informatie kon verschaffen over welke organisaties al betrokken waren (inclusief contactpersoon en telefoonnummer). Versnellen kan ook betekenen: voorkomen van erger. De zaken die bij het leeratelier terecht komen, zijn vaak niet de meest ernstige zaken. Wel gemeld bij VT maar daar in de triage beoordeeld als niet ernstig genoeg om aan te pakken. Hetzelfde geldt voor VHH: het gezin is daar bijvoorbeeld wel bekend, maar er wordt nog niet op ingezet. De professionals in het leeratelier werken vaak ook met ernstiger gevallen. Maar daardoor zien zij juist ook goed de signalen van dreigend gevaar. Zij proberen een passende aanpak hiervoor te bedenken.
- verbinden. Zorgen dat mensen terechtkomen bij de instantie die ze kan ondersteunen of bijsturen. Er zijn in het sociale domein in elke gemeente tal van mogelijkheden om mensen te helpen. Het vinden van de juiste instelling en het koppelen van iemand van die instelling aan iemand die bij het leeratelier in beeld is, is vaak gedaan.
- spelen met tijd. Door te versnellen of te intensiveren of juist even te vertragen en zaken grondiger uit te zoeken waardoor het momentum kan worden benut.

7.2.4 in het algemeen

- **Is dit geschikt voor alle 'kwetsbare' slachtoffers?** Opvallend is dat de kwetsbaarheid niet altijd bij het slachtoffer (degene die in deze zaak als slachtoffer is gelabeld) zit. Soms is de 'dader' kwetsbaarder dan het 'slachtoffer' (de jongen die op school jarenlang naar is gepest en dan een keer flink uithaalt naar een van de pesters bijvoorbeeld), soms zit de kwetsbaarheid bij anderen dan bij de dader of het slachtoffer (het jonge kind uit het voorbeeld in 7.2.2.) Belangrijk is om te beseffen dat kwetsbaarheid en gevaar elkaar niet uitsluiten. Kwetsbaarheid kan leiden tot gevaar, voor zichzelf maar ook voor anderen en slachtofferschap en ouderschap kunnen in elkaars verlengde liggen. Er is bij het leeratelier gekozen voor doelgroepen waarbij gedacht werd dat het daar ging om kwetsbare ouders (jeugdigen, jong volwassenen, verwarde personen, zwakbegaafde personen) of om 'kinderen die door de casus fietsen'. Dat levert

zaken op waarbij verdieping meerwaarde heeft. Er zijn geen zaken gemeld die buiten de gekozen doelgroepen vielen maar waarbij toch op ZSM de behoefte bestond aan verdieping. Er zijn ook in de evaluatie geen andere groepen 'kwetsbaren' genoemd die baat zouden hebben bij deze aanpak.

- **Hoe verhouden organisatiebelangen zich tot elkaar?** Dat is niet goed vast te stellen aan de hand van observaties van de uitvoerende werkers. Wellicht dat dit vanuit de begeleidingsgroep duidelijker is vast te stellen. Op het operationele niveau werd een grote gezamenlijkheid ervaren. *Het gaat niet alleen om het eigen terrein, maar juist ook om gezamenlijk de expertise van elkaar te durven opzoeken.*

De deelnemers voelden zich door hun eigen organisatie (voor de duur van het leeratelier) gesteund om buiten de grenzen van het eigen gebied te gaan. Er werd gelijkwaardigheid en veiligheid ervaren (evaluatie 1 juli). Zo wordt geconstateerd dat de expertise van de WSG ook bij reguliere jeugdzaken meerwaarde heeft.

SHN en Halt hebben een afspraak gemaakt om rond het thema van schadevergoeding meer met elkaar op te trekken. Zij hebben daar beiden mee van doen, ze kwamen erachter dat dat teveel naast of langs elkaar heen loopt.

Hoe dit doorwerkt als het leeratelier is afgelopen, of er dan nog steeds buiten de grenzen kan worden gewerkt en hoe zich dat dan verhoudt tot de belangen van de verschillende organisaties is vanuit onze observaties niet vast te stellen. Een kleine indicatie van de ingewikkeldheid op ander niveau is in dit verband dat ondanks het grote enthousiasme over het leeratelier bij de uitvoerders er nog geen duidelijk vervolg is. De afspraak is om voor het leeratelier de 'waakvlam brandend te houden.' Maar op welk moment en hoe dat leidt tot laaiend vuur? Er zijn overleggen waarin dit besloten gaat worden.

- **Hoe kan strafrecht dienend zijn voor zorg?** Is dit wel de goede vraag? Strafrecht is niet bedoeld om de zorg te dienen, strafrecht heeft een eigen domein en taak. We herformuleren de vraag liever als: Hoe kunnen strafrecht en zorg elkaar versterken?

Op basis van de ervaringen bij het leeratelier kunnen we constateren dat dit goed mogelijk is. Wat daarvoor nodig is:

- een goede selectie van zaken waar kwetsbaarheid en delictgedrag samengaan
 - tijd om te overleggen, contextinformatie op te halen en om te reflecteren
 - een heldere opdracht voor het team (waarvoor zitten we bij elkaar?)
 - gelijkwaardigheid in het team. De rolverdeling tussen OM en de andere organisaties is daarbij anders dan in het reguliere proces
 - goede afspraken over bereikbaarheid voor consultatie met instanties uit het sociale veld
 - vanuit de eigen organisatie mandaat om te handelen, ook als dat niet precies binnen de procedures valt.
 - tijd om zaken in gang te zetten en zo mogelijk te volgen op hun impact.
- **Kunnen we een check doen op zaken die we gemist hebben?**

Dat zou kunnen. Maar gezien de beperkte hoeveelheid tijd die er nu nog beschikbaar is voor het vervolg van het leeratelier, is de vraag of dat prioriteit heeft. (Hoe vind je die zaken? En wat check je dan?)

- **Hoe kunnen we beter gebruik maken van elkaars kennis?**

Op basis van de ervaringen kunnen we alleen zeggen dat het door de deelnemers waardevol wordt gevonden om uitvoeriger en inhoudelijk met elkaar te overleggen. *‘Je zou meer mogelijkheden willen om elkaar consultatief te spreken.’*

Zoals in paragraaf 6.4 is beschreven, heeft de ruimte om te overleggen en het feit dat het overleg ook expliciet bedoeld is om met elkaar te zoeken naar een goede aanpak erg bevorderd dat er een andere mindset kwam. Die mindset is niet iets wat de professionals langzamerhand met elkaar ontwikkelen, die mindset kunnen professionals ‘aan en uitzetten’, afhankelijk van het doel waarvoor ze bij elkaar zijn en de tijd de ervoor is.

7.3 Meerwaarde en verbeterpunten

De meerwaarde van het leeratelier is breed onderschreven door uitvoerders, begeleidingsgroep en AJB. Het vervolgen van deze collectief gerichte afdoening die de noden en wensen van de betrokkenen incorporeert, beoogt een betere kwaliteit van professioneel handelen. Een betekenisvol detail of verdiepende contextinformatie kan een wereld van verschil maken en een ander licht werpen op de zaak. De leeropbrengsten zijn veelbelovend, maar zij bewijzen nog niet zondermeer dat klanten echt baat hebben bij deze werkwijze. Daarvoor is het nodig hen meer systematisch over langere tijd te bevragen. Ook kan nog meer verdiept worden in de veiligheid (het gevaar verminderen) en de veerkracht van verdachten, slachtoffers en betrokkenen.

In de beschrijving van de resultaten van het leeratelier Limburg zelf worden vijf winstpunten benoemd, deze worden in de box hieronder kort samengevat:

Box 7.1 Winstpunten leeratelier Limburg (bron: leeratelier Limburg)

Veel geleerd van en met elkaar
Gedeelde beelden uitgewisseld
Betere diagnostiek eerder in de keten
Sneller in actie
Praten met in plaats van praten over

Daarnaast worden er vijf lessen getrokken, die we samenvatten in de volgende box:

Box 7.2 Geleerde lessen leeratelier Limburg (bron: leeratelier Limburg)

Begin met goede kwaliteit startinformatie
Durf en geef elkaar ruimte en steun om dingen uit te proberen
Speel met de factor tijd en zorg voor de juiste timing
Stuur op goede dingen
Houd het dichtbij als het kan

7.4 Spanningsverhoudingen

In het leeratelier Noord-Holland gingen de leerpunten vooral over de relatieve onbekendheid van en de verbinding met de lokale partners. Dat leek bij het leeratelier Limburg veel minder een rol te spelen, vaak waren juist families en namen in de regio bekend. In Limburg beschrijven we kort drie andere spanningsverhoudingen: veranderen als taai proces, het scheppen van duurzame verandering en voorwaarden om het vuur brandend te houden.

Veranderen als taai proces

Veranderen is een taai proces, het betekent het loslaten van oude routines. Blijvende vernieuwing betekent ook weer niet teveel hechten aan nieuwe routines. Het blijkt dat de mindset van de deelnemers aan het leeratelier gericht op nieuwsgierigheid, verdieping, aanscherpen van selectie en verdieping en het gezamenlijk duiden redelijk goed op orde zijn, maar dat het vooral ook de ruimte, de oude routines, bestaande hiërarchie en (gebrek aan) tijd zijn die bepalen of deze wijze van werken mogelijk is. Er is capaciteit en tijd nodig en beslissingsbevoegdheid. Iedere organisatie heeft hierin leerpunten. In de woorden van een deelnemer: *Je hebt gewoon groen licht nodig*. Bij complexe problemen versterkt het collectief het leerproces: *Verdiepen kun je niet in je eentje*.

Scheppen van duurzame verandering

Verandering bestendigen is een ware uitdaging, het experiment van slechts acht weken laat zien hoe moeilijk het is om verandering duurzaam te maken. Er is professionele ruimte nodig en professionele verantwoordelijkheid. Veranderen (vernieuwen) is een intensief proces en gemeenschappelijk duiden vraagt om vertrouwen. Spelen met de tijdsfactor - timen- is een belangrijke hefboom in deze verandering. Zowel in afstemming met elkaar versnellen als vertragen spelen een betekenisvolle rol in het maatwerk van de afdoening. (bij ZSM volwassenen is er tijdsdruk van zes uur bij de tafel vast).

Vuur brandend houden en randvoorwaarden

Willen de inspanningen van het leeratelier leiden tot een duurzaam effect dan dient het experiment te worden voortgezet waarin er door de betrokken partners verder geëxperimenteerd kan worden met de betekenisvolle afdoening door selectief en collectief zaken te verdiepen en te duiden. Dit kost tijd en geld, maar discontinuïteit kost nog meer tijd en geld en maakt het moeilijker om de leeropbrengsten te kunnen borgen. Een waakvlam is niet genoeg om het vuur echt te laten branden. Zonder extra capaciteit en met te weinig collectieve kracht voor overbrugging gaat de winst van het leeratelier snel verloren.

7.5 Overdracht naar volgende leeratelier en regulier ZSM-proces.

Deze laatste aanbevelingen die direct kunnen worden opgevolgd, ontleen we aan officier Peter Schleijsen die deze tijdens de evaluatiebijeenkomst naar voren bracht:

1. Slachtoffers vragen om wat de beste oplossing is (goede afdoening)
2. Persoonlijk contact en meer met elkaar praten
3. Specifieke vragen toevoegen aan het verhoor en meer aandacht voor sociaal verhoor
4. Afstemmen met de advocaat

5. Jeugdzaken info inwinnen bij leerplicht
6. Vaker zorgorganisaties vragen om info en deze info ophalen

Tot slot bevelen we aan om het leerproces rond te maken doordat het leeratelier Limburg een presentatie houdt van de werkwijze, leeropbrengsten en inzichten aan ZSM aan de hand van een terugspoelsessie.

8. Literatuur

Bosker, J. (2015), *Linking theory and practice in probation, structured decision support for case management plans*. proefschrift, te downloaden via

www.research.hu.nl/.../publicatie%20ksi%202015%20bosker%202015%20%20linking

“Van denken in afdoeningen naar doen wat nodig is”. Eindverslag Leeratelier ZSM Contextgericht Limburg, versie 4.0, 2 augustus 2016.

Drost, V. en E. van Veenen (2015) Verslag startbijeenkomst ZSM & JGZ op 17 november 2015.

Dijkstra, S. (2013) Methodisch handelen bij de aanpak van huiselijk

geweld, <http://www.bodyofknowledgesociaalwerk.nl/aanpak-huiselijk-geweld>

Dijkstra, S. (2016). De vele gezichten van huiselijk geweld: de aanpak van Veilig Thuis en samenwerkingspartners <http://www.sietske-dijkstra.nl/wordpress/wp-content/uploads/veiligthuiscolumnapril2016definitief.pdf>

Jonge, E. de & Krechtig, L. (2014) Reclasseringswerk als waarde(n)vol werk. In: *Menger, A., Krechtig, L. & Bosker, J. Werken in gedwongen kader*. p. 29-40..Amsterdam: SWP.

Model samenwerkingsafspraken VT-Politie-OM (2015),

https://vng.nl/files/vng/20150707_model_samenwerkingsafspraken_vt_politie_en_om.pdf

Werkplan ketenwerkgroep Contextgericht werken (2015), concept 2.0 maart.

Bijlage 1

Voorzittersrol aandachtspunten (overgenomen van A. Van Mersbergen)

Leeratelier

Start

- Welke casussen gaan we vandaag verdiepen?
- Wie vult de ketenkaart in?
- Wie is zaakverantwoordelijke
- Doornemen van de leidende principes: hoe kunnen we deze vandaag toepassen?

Casusbespreking

- Wat weten we al? Welk beeld hebben we van de situatie en het achterliggende probleem?
 - o Verdachte
 - o Slachtoffer
 - o Belangrijke derden
- Wat weten we over de leefgebieden?
 - o Woonsituatie
 - o Lichamelijke / geestelijke gesteldheid
 - o Financiën
 - o Dagbesteding
 - o Relaties en sociaal netwerk
 - o Kwetsbaarheden (zoals agressie)
 - o Verslaving
 - o Verstandelijke vermogens
- Wat is ieders doel in deze casus?
 - o Wat wil je bereiken?
 - o Wat heb je daar voor nodig?
 - o Haalbaar?
- Wat is ons gezamenlijke doel?
 - o Wat willen wij bereiken?

- Wat hebben wij daar voor nodig?
 - Haalbaar?
- Willen we verdiepen, zo ja wat willen we nog weten?
- Wat is ons beeld van de situatie en wat nodig is?
- Welke interventies passen daarbij en waarom
- Wie doet wat?
- Welke interventie hadden we gekozen zonder verdieping?
- Wat heeft het gevraagd van mensen en organisaties?
- Wat hielp, wat belemmerde?

Bijlage 2

Winst- en leerpunten evaluatie leeratelier Limburg (uit de eindevaluatie, 26 deelnemers)

Samenwerking
Samenwerken in plaats van samen werken
Betere samenwerking met andere ketenpartners
Je weet niet wat je mist totdat je aan tafel zit
Samen brainstormen
Korte lijnen
Leren wat de ander voor je kan betekenen
Inzicht in elkaars doelen en afstemming daarvan
Betekenisvol professioneel handelen
Meer/betere context, betere inzichten, betere afdoening
Breder kijken, meer invalshoeken, meer feiten, bredere scope
Meer ruimte buiten de kaders te denken/doen
Alternatieve afdoeningen en creatieve oplossingen
Samen een betekenisvolle afdoening bedenken
Out of the box denken aan oplossing
Handelen uit weten in plaats van aannames
Werkwijze en met wie werken we
Verbinding sociale domein, verbinding zorginstellingen
Praten met mensen in plaats van over mensen
Sneller doorpakken
Eigen organisatie meer inzichtelijk gemaakt (Halt)
Aanwezigheid Halt en WSG
Elkaar kritisch bevragen
Betere bekendheid met diverse organisaties

Leerpunten Leeratelier Maastricht Eindevaluatie 1 juli 2016, 26 aanwezigen

Eigen organisatie
Raad: communicatie beter, omgaan met info uit leeratelier in eigen organisatie
Politie: openstaan voor bemiddeling, betere terugkoppelen naar eigen organisatie
?? betere overdracht bij terugkomende zaken
?? intern betere overdracht bij terugkerende zaken
VT: betere aansluiting en warme overdracht
BJz: info stuurgroep, sneller communiceren naar uitvoerenden
Focus
Oog blijven hebben voor kinderen die door een zaak lopen, ook en vooral bij sepotzaken
Wetten en kaders
Privacy (borgen)
Meer vastleggen over leefomgeving betrokkene
Selectie zaken en verdiepen
Betere selectie ZSM regulier
Verdiepingsvragen beter formuleren
Bredere deelname aan verdiepen
Wanneer wel praten met en wanneer niet?
Nog meer uidepen van krachten zorg en straf
Verbinding
Verbinding leeratelier met ZSM regulier
Aansluiting en afstemming VH-huizen
Meer aandacht voor bemiddeling door politie
Open minded blijven
Aansluiting WSG mag meer zijn dan alleen in leeratelier zaken
Randvoorwaarden
Tijd en capaciteit

Beter gebruik van systemen, mail en ketenkaarten
Registratie/digitalisering
Notulist, administratieve ondersteuning
Vast team (niet dagelijks anderen)
Overig
Soms waren er geen zaken geagendeerd
Leerpunt OM jeugd: ruimte bieden ten behoeve van verdieping
Sneller doorsturen van ketenkaart naar deelnemers
Efficiënte overleg

Bijlage 3

Overzicht doelen en redenen verdiepen ketenkaarten (N=15)

DOELEN (N=15)
Gedegen onderzoek naar omstandigheden
Een beter beeld van betrokkenen krijgen
Duidelijk, begrenzing en structuur voor verdachte (loverboyproblematiek)
Insteken op hulpverlening
Geweld in de relatie en vernielingen moeten stoppen
Herhaaldelijk hg stoppen
Doorbreken van delict gedrag van de jongere en juiste hulp initiëren
Natrekken of er hulp is en ook een forensisch traject bij zorgmijding
Dat vrouw en kinderen veilig zijn
Problemen in beeld brengen en eventuele hulpverleningsmogelijkheden
Voorkomen dat verdachte voortaan zo heftig tekeer gaat door ex-vriend te slaan
Zorg voor verwarde verdachte en afname van overlast

Verdiepen (N=15)
Goede inschatting kunnen maken op basis van beperkte info wat er nodig is
Geen noodzaak tot verdiepen, Raad doet onderzoek, VHH betrokken, JR en NIPF
Welke hulp is gewenst? (agressieproblemen, depressie en alcoholprobleem, wajonguitkering)
Gezamenlijk gesprek van slachtoffer en dader met reclassering
Er is nog weinig bekend over de verdachte
Heeft VHH hulp ingezet (alcoholverslaafde moeder met uithuisgeplaatste kinderen)
Huisverbod opgelegd, natrekken welke hulp is ingezet
Geen verdieping nu in leeratelier (verslaafd, overlast, geschoten met luchtbuys)
Ex-vriend geslagen: beeld van school, thuis en persoon van verdachte
Het is nodig om een veiligheidsinschatting te doen bij verdachte